promete

Aylık Dergi ● Ekim1992 ● 8000 TL (KDV dahil)

5

NİÇİN YAZIYORLAR?

VEDAT GÜNYOL – İLHAN BERK – KEMAL ÖZER – ADNAN ÖZYALÇINER
SENNUR SEZER – FÜSUN ERBULAK – ÇETİN ÖNER – HULKİ AKTUNÇ
İNCİ ARAL – AHMET İNAM – HÜSEYİN YURTTAŞ

NADINE GORDIMER – JORGE LUIS BORGES – JORGE AMADO
GABRIEL GARCIA MARQUEZ – HENRIK NORDBRANDT – NECİP MAHFUZ
RAFAEL ALBERTI – ISAAC ASIMOV – ALLEN GINSBERG – NORMAN MAILER
MARGUERITE DURAS – MILAN KUNDERA – ALAIN ROBBE-GRILLET – FLIPPE SOUPAULT
MICHEL TOURNIER – ITALO CALVINO – UMBERTO ECO – ALBERTO MORAVIA
ADONIS – CARLOS FUENTES – MARIO VARGAS LLOSA – HENRICH BÖLL
LAWRENCE DURREL – WILLIAM GOLDING – GRAHAM GREENE – IRIS MURDOCH
FREDRICH DURRENMATT – MAX FRISH

İÇİNDEKİLER

Akşam/Pablo Neruda..... 3

Gümüş Söz/Aylı/Ali Püsküllüoğlu 4

Şiirin İlk Atlası/Metin Altıok 5

Bir Günün Öyküsü/ Salih Bolat..... 7

Bir Edebiyatçı İkilemi/Remzi Özmen..... 8

Sükûn, O Büyük Ezber/Ahmet İnam..... 10

NİÇİN YAZIYORLAR?..... 11

Dönemeç/Özcan Karabulut..... 19

Ölümün ve Aşkın İşareti/ Hayati Baki..... 20

Üşümüş Bir Gece Yüreği/Kemal Gündüzalp. 21

Kağıttan Kale/Ergül Çetin..... 22

Küçük Sözler/Yavuz Yıldırım..... 23

Saat/Halil Gökhan..... 24

Simya/Kaan İnce..... 25

Şiirin Olmazları/Şükrü Erbaş..... 26

Kırsal Sorgu/Fahrettin K. Nitter..... 27

Şiir Okumak/Ece Korkut..... 28

Taşralı/Cem Savran..... 30

Aforizma ve Graffiti.../Celal İnal..... 31

Kim Olduğun/Murat Ercüment Modalı..... 32

OKURLARA

Yazı, mağara duvarlarına yapılan ilk resimler, insanlığın tarihsel gelişiminin ilk harfleri. Yazı, sözün tarihin belleğine işlenmesinin aracı.

Yazı, bağışlayan ve kahreden. Yasalar koyan, özgürlükler ilan eden, düşüncenin teni...

Cahil cühela harflerin yarattığı sonsuz imgelem, sonsuz bilim, sonsuz tarih. Kimi zaman bireysel mülkiyetimizi simgeleyen bir imza, kimi zaman ütopyaların dile geldiği bir manifesto. Bazan yazarını içine sindiremeyen, yazarının sözcük dizisinden başı dönen, midesi bulanan, bazan su gibi akıp duran, yazarına ve okuyucusuna basamaklar tırmandıran, "o müthiş mucize". Grafomanik yazarların elinde yorgun düşen veya kanırtan, durmadan çoğalan çoğalan çoğalan yazı.

Tarihin eşsiz saplantısı. Kendini var kılmanın bir yolu, kalıcı kılmanın giderek. Zamanötesi. Sonsuz harf kombinasyonu, sonsuz sözcük bireşimi, sonsuz düşünce ifadesi, sonsuz duygu boşalımı. İnsanın taşması kendinden...

Yazı, gizilgüç, anarşist çocuk. Kalemlerden boşalan öte dünya...

Yazının, sadece, güzellikler yaratma çabası olacağı günlere...

Dostlukla.

C. Savran

promete Aylık Dergi ● **Fiyatı:** 8000 TL ● **Yazışma Adresi:** P. K. 119 Yenişehir/Ank. ● **Sahibi:** Metin Turan **Yazı İşleri Müdürü:** Celal İnal ● **Genel Yayın Yönetmeni:** Cem Savran **Adres:** Meşrutiyet Cad. 10/44 Kızılay/Ank.● **Abone:** 80.000 TL (Yıllık) Halk Bankası Meşrutiyet Şubesi Metin Turan adına 5911 numaralı hesaba (Dekont fotokopisini yazışma adresimize postalayınız.) ● Eski sayılar için 6000 TL'lik posta pulu gönderiniz. Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın geri verilmez. Yanıt isteyenlerin bir mektupluk posta pulu göndermelerini rica ederiz. ● **İlan Koşulu:** Arka kapak: 1.500.000. İç sayfalar 1.000.000 TL (tam sayfa) Yayın ilanları %25 indirimlidir.. ● **Dizgi:** Serajans **Baskı:** Saydam Matbaası, 231 30 30

Pablo Neruda

AKŞAM

Aşıkların şenlendirdiği akşam; gececi okyanusların yükleme rıhtımı; köy çanları sana çalar ve akşam çiçekleri bir yol açar sana. Çekilmez donatmalarla, yurtsamayla yüklü akşam, bir yolcunun başı üstünde dönerir yüksek gizemli direklerin ve sarı bir örs güneşin başucuna yanaşır, uzun elveda ışınlarıyla. Sınırsız bir çadır altında dev bir sirksin, mavi kadınlar döver güneş demirini, ateşten trapezciler görününceye. Eğlence başlamadı henüz, dünyanın işyerleri camlarını ışıtıyor ve ince sularının ortasında kararan kubbenin kararsızlığı fokurduyor.

Tam bu sırada dağılmış kalabalıkları yalvar yakar aşamayan kuş sürülerini sıraya sokuyorsun; kırların yalnızlığına kaçan doldurulmuş yarasaların bir anda devleşiyor ve yokediyor her şeyi. Kelebekleri kır ocaklarından, koyu kırmızıyı geceden kurtarıyorsun ve altı acımasız parmaklıkta çizilmiş eğlenceden alıyor payını mahkum.

Solmuş perde açılıyor ve sınırsız yüzünü derin çadırının altına sürüyorsun. Önce koca altın halkaları ayırıyor, yavaş uzamalarla bölüştürüyorsun onları. Gümüş sandallar kıvılcım saçan engeller arasından duraksamasız geçiyor ve kürekler kayıp çaputlar fırlatarak alçalıp yükseliyor. Sert bir yolda siyah kanatlı at pırıl pırıl ve bir topacın üstünde yeniden ele geçiyor firarî amazon.

Sağır dalgalar korosu kıyının sınırlarında yankılanıyor, şarkıları acı ve obur, aya susamış hareketleri dikilip devriliyor, çırpınan tuz heykelleri kırıyor, ağır cam karınları çınlıyor ve yayıyorlar yalnız dünyaya arkası kesilmeyen kuyruklarını, uzak sağnakları ayrık ırmaklarda kapaklanıyor. İki davul sesi arasında düşerken rüzgâr, esiyor ve kesiliyor ve kasılmış kıyının uğultusunu itiyor geri. Büyük vapur kazanlarının mırıltısı bu; sesli yankılarının gitgeli, kaçışı, dönüşü yinelenen suların, parçalanan camların, genleşen okyanusların ve kararan gemilerinki. Çadır altında trapezciler bodur akanyıldızları yüzüstü bırakıyor bu arada ve kadın at cambazlarının yeşil tünikleri renk değiştiriyor, kendilerinden geçiyorlar. Düşey akrobatlar pistte bir uçtan öbür uca uzanıyor, sarı ve yavaş palyaçolar kırmızı topları, demir telden daha hafif ve mıknatıslı çemberleri, bayrakları ve dinlenme işaretlerini istifleyip, taşkın havai fişeklerin ışığında karaltıya dönüştürerek değiş-tokuş ediyor cevherlerini.

Akşam, çadırın vahşi hayvanları sıkılıyor ve pistin gerisinde göz görüyor kafesin dik parmaklıklarını, bekçi aslanların son kükremeleri dalgaların korosunda söylenirken öte yanda.

Aşkların şenlendirdiği akşam, pişmanlıkların çiçeklendiği saate ürkütücü ışığın küçük bahçelere düşer ve öper bitişik ağızları, geç kalmış yolcular doğrulturlar şapkalarını, eğlencenin bolluğunu görmek için.

Ansızın yüzlerini siler ve okyanusların çalkantısıyla kirletirsin bizi.

Şenlik tenhalaşır. Artık bir çeşmedir o, bir yaprak, kabaran sularda yağlı bir oluk.

Batan günün ötesinde, akşam, üzgün ve kara bir fren memuru gibi yasta, sallanır, uzun ellerini, yenik dizlerini açarsın ve hemen uzanırsın çılgın gecenin kafilesine.

(Halkalar)

Türkçesi: Halil Gökhan

Ali Püsküllüoğlu

GÜMÜŞ SÖZ

Zamandışı bir düştür
Umuttur yine de.

İnsan bilir onu, tanır
Tomurcuktur.

El ele bir yürüyüştür
Korku yoktur yine de.

İnsan neler görmüştür
Neler neler, çoktur.

Söz gümüştür
Susmak altın değildir yine de.

AYLI

Göğün delindiğini göreceksin
Ayağını basınca

Suya indiğini göreceksin
Geyiklerin her gece

Ve kendi güzelliğini göreceksin
Aydoğunca

ŞİİRİN İLK ATLASI*

Metin Altıok

10. *ŞİİR VE GÖRSELLİK*

Şiirin bir söz sanatı olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü şiir iletişim aracı olarak sözcükleri, yani genel olarak dili kullanır. Dili kullanırken de kendine özgü bir üst-dil yaratır. Bu üst-dil günlük dilden çok farklı, incelmiş ve başkalaşmış bir dildir. Şiir anlam ya da duygu yükünü bu üst dil aracılığıyla aktarır okuruna. Kendisiyle okur arasında bu dile dayalı bir köprü kurar. Duygu ve düşünce akışını bu köprüyle iletir okura. Görsel sanatlar olarak nitelenen resim ve heykelde ise duygu ve düşünce yükü nesnel görüntüden göz aracılığıyla geçer seyirciye. Yani bu sanatların anlamı görerek kavranır. Şiirdeki şair-söz-okur üçlüsünün yerini görsel sanatlarda sanatçı-obje-seyirci üçlüsü alır. İşte bunun için şiire söz sanatı, resim ve heykele de görüntü sanatı denmektedir.

Ne var ki söz sanatı olarak nitelenen şiirin görsellikten uzak olduğunu söylemek de pek mümkün değildir. Diyeceğim o ki, şiirin görsel sanatlardan farklı kendine özgü bir görselliği vardır. Bu görselliğe "imgesel görsellik" diyebiliriz. Çünkü şiirin görselliği göze yönelik bir görsellik değil, insan zihninde canlanan söze yüklenmiş bir görselliktir. Ama yine de bir görselliktir sonuçta söz konusu olan. Şairin insan zihninde söz aracılığıyla canlandırdığı imgesel bir görselliktir. Şiirdeki görüntü nesnel değil insan zihninde beliren ve imgelemle görünür kılınan bir görselliktir. Aslında resim ve heykelin görselliğiyle şiirin görselliği kurgusal olmak bakımından birbirlerine benzerler. Çünkü sanatsal bir yaratım sonucunda gerçekleştirilirler. Burada resim ve heykelin gözle görülür nesnel varlıkları bizi yanıltmamalıdır. Sanatsal bir obje olan resim ve heykelin varlıkları tıpkı şiir gibi dış dünyada yoktur. Onlar dış dünyaya sanatçı tarafından eklenmiş varlıklardır. Kurgusal olmaları da bundandır.

Öyleyse her iki görsellik de yaratılmış olmak bakımından kurgusaldır. Aralarındaki fark görselliğin yaratılması yani canlandırılmasındadır. Resim ve heykelde sanatçı görselliği madde üzerinde canlandırır ve seyircinin önüne koyar. Şair ise sözcüklere yüklediği görselliği okurun imgeleminde canlandırır. Denebilir ki şiir okurunun işi sergi izleyicisinden daha zordur. Çünkü şair okurdan şiirdeki görselliği hem canlandırmasını, hem de yorumlayıp anlamasını bekler. Resim ve heykel izleyicisine ise sanatçı tarafından nesnel olarak zaten canlandırılmış olan görselliğin sadece yorumlanması kalır. Yalnız bunun da kolay bir iş olduğu sanılmamalıdır. Çünkü genel olarak sanattan anlamak sanatsal bir inceliğe sahip olmayı gerektirir.

Konuya dönecek olursak, imgesel görsellik şiirin yapısında çok önemli bir yer tutar. Şiirsel dokunun örgüsünü nakışlar ve zenginleştirir. Bu görsellik canlandırılmadan şiirin anlaşılması olanaksızdır. Çünkü bir şiirdeki duygu ve düşünce yükü-

nü söz konusu görsellik sarıp sarmalar. Şiirin beşeri özünü taşıyan evren bu görsellikle kurulur. İmgesel görsellik canlandırılmadan şiirin evrenine girmek mümkün değildir. Bu evrene girmeyince de şiir okunmuş olsa bile yaşanmamış demektir. Duyarlı ve ne aradığını bilen bir okur hemen her iyi şiirde imgesel görselliği kavrayıp canlandırabilir. Yeter ki şiire bütün alıcılığı açıklığıyla yaklaşsın.

Şimdi konuyla ilgili iki örnek üzerinde duralım; işte size Edip Cansever'in "Kirli Ağustos" kitabından "Uçurum" adlı şiirin bir bölümü: "Çok ağaçlı bir ağaç sürüsünün üstünden/Kesilmiş limon dilimleri gibi düşüyor güneş/Votka bardağımın içine/Benim olmayan bir sevinç duyuyorum". Bir görsellik söz konusu değil mi sizce bu dizelerde? Şimdi de aynı kitapta "Kesit" adlı şiirden bir bölüm üzerinde duralım: "Kanatılmış duruyor ölümü bilmek için/Dişi bir oğlanın ağzı/Çakılı dışbükey bir aynaya". Bence bu dizelerde, belki yadırgayacaksınız ama, neredeyse bir sinamatografi söz konusudur. İnanın uzun boylu aramadım bu örnekleri. Cansever'i de özellikle seçmiş değilim. Başka şairlerde de bulabilirsiniz bu imgesel görselliği.

11. *ŞİİRİN İŞLEVİ*

Şimdi gelelim şiirin neye yaradığına; sahi, acaba neye yarar şiir? Bugüne kadar kimsenin avlayamadığı, ele avuca sığmaz o anka kuşu neye yarar? Gerçi daha önceki yazılarımızda dolaylı da olsa onun neye yaradığını bir ölçüde belirttik, ama açık seçik sorulunca insanı bocalatan, kararsızlığa düşüren bu soruyu nasıl cevaplayacağız? Evet, neye yarar şiir? Yoksa o sadece kendisine yönelik bir yaratımdır da, var oluşundan başka bir amaç taşımaz mı? Bakın şiirin neye yaradığını açıklamak için pekalâ iyi bir çıkış noktası olabilir bu soru. Şiirin amacının sadece şiir olduğunu öne sürerek belki bir çıkış noktası bulabilir ve bu karmaşık konudan sıyırabiliriz kendimizi. Ama bu acaba inandırıcı olur mu?

Şiiri kendisine yönelik bir amaca bağlamak, şiirin amacı şiir olmaktır demek, onun varlığıyla çelişen bir kısır döngü yaratmak demektir. Bu şiiri bir mendil gibi kendi üstüne katlamak anlamına gelir ki, böyle bir görüş inandırıcı ve doyurucu olmaktan uzaktır. Çünkü yeryüzünde hiçbir olgu kendi kendine, kendisiyle belirlenmiş değildir. Her var olan diğer var olanlarla varlığın bütünlüğü gereği çok yönlü ilişkiler içinde olup birbirlerini zorunlu olarak etkilerler. Bu doğanın yasası olduğu gibi düşüncenin de yasasıdır. Şiirin kendi kendini belirlemesi, kendini amaçlaması şairle şiir arasında bir kapalı devre yaratılmasını doğurur. Böyle bir sonucunsa mantıkla açıklanabilir bir yanı yoktur.

Öyleyse şunu açıklıkla söyleyebiliriz ki, her beşeri ürün gibi şiir de insana yönelir ve insan için var olur. İnsan teklerini kendi duygu dünyasında buluşturup birleştirerek toplumsal bir işlev kazanır. Şiir dil içinde bir sözcük serüvenidir. Bu serüven aynı zamanda kuşaklar boyu birarada yaşanılmış bir uzun geçmişin saflaştırılmış ve damıtılmış özünü içerir. Çünkü dil bir kültür taşıyıcısıdır ve şair kullandığı dilin kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır. Şair bu kültürü özümleyip önce bir dil sonra da şiir serüvenine dönüştürür. Şairin dil içindeki bu sözcük serüveni bize yaşanılmış geçmişin duygu birikimini verir. Bu duygu birikimiyse öznel değil, şiir-

Salih Bolat

BİR GÜNÜN ÖYKÜSÜ

oysa bir kediyle başladı gün
balkonda savrulan çamaşırlarla sürdü
çamaşırlar: bir ömrün düşkırıklığı
nasıl bilebilirdik rüzgârın bile
dallara takılıp kaldığını

diyorum ya, bir kediyle başladı gün
balkondaki saksılarla sürdü
saksılar: öğle vaktinin eleştirisi
nasıl bilebilirdik çiçek köklerinin
ufka doğru uzayıp gittiğini

evet, bir kediyle başladı gün
bir nehir yatağında sürdü
küçük bir bulut
gökyüzünün şurasında burasında
günboyu dolaştı durdu.

---

selliğe yükseltildiği için evrenseldir.

İnsanın duygu dünyası yaşam içinde kurulup zenginleşir. Onun çeşitli olaylar karşısındaki iç devinimi bir duygu çentiği olarak belleğinde silinmez izler bırakır. İşte bu çentikler çoğaldıkça insan yavaş yavaş duygusal bir yapı kazanır. Bu duygusal yapıda duygular kendilerine gittikçe belirginleşen yerler edinerek eşitlenirler. Ama bir insan ömrü nedir ki? Ortalama altmış yılda bir insan duygu dünyasını ne kadar zenginleştirebilir! İnsanın bireysel yaşamı içinde zerre kadar bile değildir ve insan insana eklenmedikçe hiç bir anlam ifade etmez. İnsan kendi bireysel yaşamından ve deneylerinden kalkarak duygu dünyasını bütünüyle çeşitlendiremez. İnsana yaşanılmış gerçeğin duygu birikimini veren, onu bu birikimin mirasçısı yapan şiirdir. Çünkü şairin dil içinde açtığı büyülü çiçek kokusuyla, rengiyle bu birikimi taşır ve insana aktarır. Her iyi şiirin yeşerdiği toprak tarihsel süreç içerisinde birbirine eklenerek bütünleşen insan yaşamıdır. Şair kendi duygularını bu konum içinde dışa vurur. Böylece duygularına evrensel bir boyut kazandırır. Bu şairin geçmişi olduğu kadar geleceği de kucakladığını gösterir.

Şimdi yine başa dönelim ve soralım, neye yarar şiir? Görüldüğü gibi soru artık baştaki kadar zor ve çetrefil görünmemektedir. Şiir insanların duygu dünyaları arasında bağ kurarak bu öznel dünyaların ortak bir duygu acununda birleşmesine yarar. Şiir insanın sınırlı yaşam boyutlarını aşarak yücelmesine ve enginleşmesine yarar. Şiir insanın hayatla olan tarihsel savaşımının ürünü olan duygu birikimine sahip çıkmasına yarar. Şiir insan soyunun evrensel tınısı olarak kişinin her türlü yabancılaşmadan kurtulmasına yarar. Şiir insanda atavik bir kalıntı olan kötülüklerden arınmaya yarar ve son olarak şunu da söyleyeyim ki, şiir insanları sevmeye yarar.

* Promete yayınları arasından çıkacak olan aynı adlı kitaptan.

BİR EDEBİYATÇI İKİLEMİ

Remzi Özmen

Geçmişimizde duran İmparatorluğun en ilginç ve o oranda da çelişkilerle / çatışkılarla dolu son demleridir, 19. yüzyıl. Yoğun bir "arayış"ı yaşayan, doğrusu arayan Osmanlı toplumunun ve "öncü" konumdaki aydınlarının karşılarında buldukları büyük bir güç vardır: Geleneksel ahlak!.. O ahlak ki, gerek dış, gerek iç mevzilerden birey tek'i olarak insanları bunaltmakta, onlara -bu arada- bir bakış açısı *da* sağlamaktadır; öyle ya da böyle. Dikkatli olmak zorundayız; düşünce düzleminde varolan ahlakın dışına taşabilmiş, aykırı yönsemeler gösterebilmiş yetkin aydınlar bile değer ve yargı ortaya koyan tavır alışlarında, varolan ahlakın ve zihniyetin dışına çıkamamışlar, dahası onu, mükemmelleştirme yolunda omuzlamışlardır.

Gerçekten de, düşünce adamı Namık Kemal ile edebiyatçı Namık Kemal, çelişkiler yarıştırırlar aralarında sürekli olarak. Tam kopma noktasında, özellikle düşünce adamı Namık Kemal, edebiyatçı olan *öteki*'ne müdahale ediverir. Sanatçı olarak N. Kemal, kişilerini yapıtlarında yaşatmaya çalışırken, düşünce adamı, eylem adamı olan *öteki* bu müdahaleyle, kahramanların birey olarak dolu dolu boy göstermelerini, yaşamalarını engeller; onları süregiden ahlakın gördüğü gibi algılayarak daha başlangıçta mahkum eder, belirlenmiş ve bilenen sona doğru sürükler.

Tüm zaman kipleriyle bugünü anlayamayan, olup bitenleri bir türlü gerçek yerine göndere-meyen ve sorunların altında yatanları göremeyen tutucu ahlakın yaptığı da ayrı birşey değildir. Yaşanan, lanetleme ve mahkum etme döngüsünün dışına kaçıp oradan kendine bakamaz. Ama görmek gerekir ki, gerçek olan birşey vardır: Yeni!.. Öyle bir "yeni"dir ki bu; ne süregiden yaşamla örtüştürülebilir, ne tarihsel gidişatta bir yerlere ulanabilir. Kısaca tarihsizdir. Tarihsiz kalmaya da mahkum olur her zaman.

Dönem'in edebiyat ürünlerine baktığımızda, bu belirsizliği, bu örtüşmezliği daha net görebiliriz. Nitekim Ahmet Hamdi Tanpınar, "bir nevi reel hayata" yönelme arzusu olduğunu imlerken, "hiçbir müşahade bizim için hayatın bir kenarını aydınlatamaz" diyerek İntibah hakkında şunları da yazar: "Denebilir ki eserin bütün yükünü *iki âlemin orta yerinde kalmış zihnin kendisi yüklenir.*"

Namık Kemal de kalmaz bu: Ahmet Mithat, Felatun Bey ile Rakım Efendi'de; biri "Avrupa uygarlığının yalnız kabuğunu görmüş", diğeri "Avrupa uygarlığının kültür yanını hazmetmiş" iki tip çıkarır karşımıza. Roman ikisinin çelişkileri düzleminde gelişirken; Ahmet Mithat bütün yandaşlığı ile "müdahale" ediyor ve Mustafa Nihat Özön'ün değerlendirmesiyle: "... birinci de fazla gaddar oluyor, ikinci de fazla şefkatli". Yine, Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası'nın kahramanı Bihruz Bey de, yaşamla örtüşmemiş, düşünsel alanda yansımasını bulmamış / bulamamış bir özenmenin macerasını sürdürür. Araba Sevdası'nda da yazar, kendini alamaz; bütün *realistliğine* karşın, Tanpınar'ın da belirttiği gibi mizaha ve hicve kayarak ve beceremeyerek romanın akışını yavaşlatır.

Çoğumuzun katıldığı bir olgudur, batı'nın bir özenme öğesi olmaktan öteye gidemediği. Geçen bunca zaman neyi değiştirmiştir? 19. yüzyıl sonlarının tutucu ahlakı, dışa taşanı, bir başka deyişle ümmet / cemaat dışında bir yerlerde varolmayı arayan birey'i acımasızca lanetler. Selim İleri'nin dediği gibi; "Yeniyi savunan ileri çevrelerse, hangi yolda yürüyeceklerinin bilincinde değillerdir." Tutucu geleneksel ahlakın süren "kaos"a önermesi açıktır: Geçmişin yüceliğine dönmek!.. Tam bir belirsizlik içinde kıvranan ileri çevreler ise siyasal iktidar değişikliği istemenin ötesine gidemezler. Sonuçta onlar da varolan ahlakı kurtarmak, onarmak ve sonra da onamak çabalarının içinde yeralmaya mahkumdurlar.

Nitekim Avrupa'ya sürülen ya da ülkede tutunamayan aydınlar, siyasal iktidarı düşürmek için önerilerde bulunurken bile, Avrupa ile Osmanlı ülkesinin yaşamsal gerçeklerini araştırmazlar. Yaşam biçimiyle ilintisiz arayışlar, Abdülmecit yerine Abdülaziz'i, onun yerine -çok kısa bir süre- V. Murat'ı ve sonunda Abdülhamit'i denemekten öte gidemez. Hatta diyebiliriz ki, gerçekten ilginç kişiliklere sahip olan bu dört padişahın tahta oturduktan sonra sürekli geriye kaymaları, gelenekseli sürdürme eğilimleri göstermeleri *belki de* daha gerçekçidir. Kuşkusuz bu tutumları, dönemin ahlak ve zihniyeti ile daha bir açıklanabilirdir. Daha tutarlıdır.

Öte yandan, dönemin roman yazarları, Namık Kemal'in Süleyman Kaptan'ı gibi bilge yaşlıla-

ra gerek duyarlar. Savaştan sağ dönen -ki öldüğü yolunda haberler alınmıştır- Akif Bey'in, karısı Dilrüba'yı bir başkası ile evlenirken görmesi ile düştüğü bunalım sırasında, Süleyman Kaptan -oğlunun sağ olduğunu öğrenmenin tanımsız şaşkınlığı içinde olsa bile- sağduyuyu elden bırakmaz, bilgece sözler eder. O kadar ki, Namık Kemal, genel ahlak ve zihniyetin üzerine çıkarmıştır bu yaşlı babayı. Sonuçta Süleyman Kaptan'ın bütün bilgeliğine karşın, Dilrüba'yı öldürdüğünü anımsatalım geçerken...

Günümüzde de bütün boyutlarıyla sürüp giden bu tür yanılgıların iki temel kutbu açısından bakıldığında durumun değişmediği görülebilir. Tutucu çevreler aynı boruyu öttürürken, ileri çevrelerin işlevi sapmalara uğramış gibidir. Ki bu çevre olup bitenleri, hatta yeni'yi tam bir bilinçsizlik içinde mahkum etmekte, geçmişte önerilenler doğrultusunda lanetlemektedirler. Bu durum doğal olarak iki olguyu gündeme getirir: Geçmişin tümüyle inkârı ve belirsiz bir yarının çığırtkanlığı...

Kuşkusuz şurası asıl önemli olan; geçmişsiz olunamaz! Varolan geçmişin inkâr edildiği de bir gerçek. Doğan boşluk bir merdivensizliktir. İşte burada *batı tarihi* girer devreye. "Batı düzeyine ulaşmak"la ve hemen şimdi *batılılaşma* -neredeyse akşamdan sabaha- ile batılı ülkelerin ulaştığı düzlemde bir yer işgal eden / edebilen bir toplum olma aynı tutulmaktadır. Düzlem olarak Batı'dan daha *aşağıda bir yerlerde* olma hazmedilememektedir çünkü. Öyleyse çok açık; alttan alta süren / devinen bir dizge'nin, bir yapılanma'nın görüntüleri, yansımaları yani kurumlarıdır lanetlenen / inkar edilen, yerini de *bir başka tarih* doldurur kısa sürede. Kurumları ve işleyişlerini kafasınca inkar eden, doğal olarak bu doldurmayı da kurumlar düzleminde yapacaktır.

Cumhuriyetin ilanı sonrası başlayan *yeni bir tarih* ortaya koyma çalışmaları, edebiyatımıza da yansıyacaktı kuşkusuz. Yeni bir edebiyat bulma çabası, uğruna bir sürü akım / takım zavallılıklarını gündeme getirdi. Hepsinin ortak yanı şuydu; icad olunacak edebiyata tarih aramak!..

Gerçi, edebiyatta arayışların Tanzimatla başladığını söyleyenler çıkacaktır. Özünde gelenekten kopma çabalarına karşın o dönem arayışlarında şu başattır: O zamanın anlayışına göre -ne yazık ki hâlâ sürmektedir- roman vs. türler batı burjuvazisinin ilâhî bir buluşudur. Şunu unutmayalım ki, gelenek yukarıda da değindiğimiz gibi örtük de olsa kendini duyumsatmaktadır.

Şu bir gerçektir: Tarihimiz apaçık bir biçimde yerinde duruyor. Ancak birçoğumuzu rahatsız edebilecek bir ahlak ve zihniyeti de içinde barındırmaktadır. Özellikle çağdaşlığın buluğ çağına henüz eriştirilmiş / yetiştirilmiş toplumsal bir varlık (birey yani insan tek'i değil!) olma savının getirdiği yeni bulunç'u zonklatan bir tarihtir bu. Doğaldır ki, bir bakıma konformist de diyebileceğimiz bu yeni bulunç'u her an rahatsız etmektedir.

Genelde edebiyat, özelde -özellikle- şiir, birey-insan'sız olamaz. Hem Osmanlı döneminde hem günümüzde, bu anlayışın karşısında savunular hep olagelmiştir. Toplumun homojen bir yapı içinde algılanışı, bireylerin tek tek varolma çabalarını hep gözardı etmeye uğraşmış gerektiğinde de açıktan engellemiştir. Genelgeçer ve soyut evrilmeler prim toplamış, somut-tikel'i kavrama çabası gündeme girememiştir.

Oysa, dönüşümlü olarak düşünüldüğünde, tarihsizlikle, montaj bir tarih'in içiçe olduğu görülecektir. Bu içiçelik kendi tarih anlayışını da oluşturmakta gecikmeyecekti: Tarih bilincinden edilen söz, batının tarihinin kronolojik bilgisinin, söz konusu edilen yeni bulunç'la sarmalanmasından başka bir şey değildi sonuçta.

Durum bu olunca, aydınlarımızın ve yazarlarımızın çektiği ızdırap daha bir anlaşılırdır. Bugün'ü tarihin akışı içinde yerine oturtmaya kalkan aydınlarımız / yazarlarımız, önce geçmişimizi yukarıda sözünü ettiğimiz montaj tarih içinde bir yerlere yerleştirip yorumlayarak bugün'e varmaya çalışacak, evrensel köy önermesi de bu noktada gündeme girivercekti. Bu bağlamda, yerini bulamayan bugün, bütünüyle algılanıp yaşanamazken, insanal herşey yarının *bilinmezliğine* ertelenecekti. Geçerken, aydınlarımıza getirilen eleştirilerin çoğunun da -tuhaftır- aynı anlayıştan yola çıktığını saptayalım.

Şimdi duralım: Genel görünüm bu olunca, bugün, tarihsel bir zaman olarak, geçmiş-şimdi-gelecek'iyle bir türlü anlamlandırılamaz, hep eksik kalır; tıpkı Rönesans'ın, Sanayi Devrimi'nin, Tanzimat'ın, Cumhuriyet'in anlamlandırılamadığı gibi. Bir *algılamak*"tan sözedilir, kayıtsız-koşulsuz. Bu yöntemsiz ve düzlemsiz bir mastardır.

Şunu kabul edebiliriz o zaman: Bir gelenekten beslenmeyen, öyle ya da böyle kendi geçmişine yaslanmayan, oradan beslenmeyen, kısaca bir tarih bilincine; hadi vazgeçtik, sağlam bir tarih bilgisine sahip olamayan, olmayan ne var ki, kendini üretip büyük bileşimlere varabilsin?

SÜKÛN, O BÜYÜK EZBER

Ahmet İnam

Benim özetim: Ahmet bir kelimedir.

Sever, kelimelenir. Kel-emi olur. Sonunda Gel-emi olur. Gelir. Gider. Seni cehenneme gidesi seni.

Teknoloji dünyayı yok edecek. Etsin. Kelime zaten yok etti. Acı çektim. Çekmekteyim. Kelimelendim. Ama acım hep kelimesiz. Hep sahici. Kelimeyi sevmedim. Nefretimi kelimeden başka birşeyle anlatamıyorum. İşte cehennemim. Dünya cennetinde oturan bütün eşek okur yazarlara duyururum. Kelimeyi bilirler de acıyı bilmezler.

Sakınmadım kelimeleri. Kim isterse verdim. Kendimi verdim. Kendim kalmadı. Eşikte durdu sevgili. Beni kelimemden vurdu. Yıllardır bunu yazdım. Dünya cennetinde oturan bütün eşek okur yazarlara duyururum.

Hava kirliliği kelimeyle başladı. Atmosferin delinmesi. Düşüncenin delinmesi. Kelinmesi. Gelinmesi kıyamete. Kelimeyle keldiniz dünyayı. Gâzanız mübarek olsun.

Yaşasın kelime. Üç kez kelime için: Sağol, sağol, sağol. Yaşasın kelime demek, yaşasın ölü demek. Üç kez: Ölsün, ölsün, ölsün.

Ne biçim şakadır bu kelime? Şöyle bir şakadır: Kelime ancak kelimelerle öldürülür. Şakayla. Belâdır kelime. Bütün şakacı eşeklere duyururum.

Kelime bir sazdır çalınır. Sevdayla: Sevgililer üşüşür. Akılla: Bütün çok bilmişler. Kendimi bildim, elime verdiler. çalıp duruyorum. Ağustos böceği.

Çal kelimeyi (Ateşi çalan Tanrı gibi mitolojide). Sömür kelimeyi. Kullan kelimeyi. Ama sakın kelimelenme.

Şöyle bir şakadır kelime: Onunla görünülür. Ortaya çıkarır seni. (Uzat kafanı, kelimelerden. Dilini çıkar.) Ama sen, hep kelimeden farklı olmalısın.

– Ahmet Hoca bana kelimeni ver!

– Al sana kelime yavrum, al ve beni gör. Beni gör güneşin altında çırılçıplak.

– Ahmet Hoca kelimen örtüyor seni.

– Al sana bir mâni/Olma içime mâni/Kelimeden geçtim ben/Nerede kendim, hani?

– Yazıt mıdır bu yâni?

– Mazlumdur sevdâ, içtim/Ona kelime biçtim/Olmadı, yakışmadı/Bir başka dünya seçtim.

– Şimdi, hangi kapıyı açtım?

– Susuşun kapısını/İnsanın yapısını/Aradım bulamadım/Kim almış tapusunu?

– Kelime mi?

– Şaka almış götürmüş/Gürültüye getirmiş/Sükûn o büyük ezber/Dilim yemiş bitirmiş.

– Kimin dili o?

– Tüm eşeklerin dili/Ahmet böyle duyurmuş.

– Şakaya ölüm, kelimeye ölüm. Yaşasın susuş!

– Sükûn, o büyük ezber/böyle dönecek çember/Sessizlik yazılacak/Haydi ipimi ger.

30 Haziran 1989

NİÇİN YAZIYORLAR?

Bizden...*

Vedat Günyol

Bana "Niçin yazıyorsunuz?" diye soruyorsunuz. Evet, niçin yazıyorum? Oldum bittim sormuşumdur bu soruyu kendime, hele şimdi şimdi daha çok soruyorum. Ben yazı çizi işine, daha doğrusu uğraşına, 1936 yılında, daha İstanbul Hukuk Fakültesinde öğrenci iken YÜCEL dergisine çeviriler ve aktarma yazılarla başladım. Sonra sonra, okuya öğrene edindiğim birikimi kendi adıma yazıya dökme isteği uyandı içimde. Bu, bir çeşit içe kapanıklıktan sıyrılıp dışa açılmak, kendimi dile getirmekti benim için. Eleştiri yazılılarından sonra, topal aksak da olsa, deneme yazılarına yöneldim, bir ölçüde Montaigne ve Bacon'dan esinlenerek. Bu yazılar, ayrıca bir kişilik kazanma, kendi kendimle hesaplaşma niteliği taşıyordu, bir tür "iç muhasebesi"ne kulaç atma çabası içinde. Bu yazılarım, geleceğe köprü atma isteği yanında, "tenekeli" de olsa, geçmişimle bağlarımı sürdürmek çabasında buluyordu ve buluyor ereğini.

Yazılarımı, genellikle kısa kesmeye, söyleyeceğimi kısa yoldan söylemeye özen gösteriyorum, Yunus Emre'nin "Az söz insan yüküdür/ Çok söz hayvan yüküdür" yollu uyarısına uyarak.

"Çok düşün, az konuş ve daha az yaz" diyen İtalyan atasözü de bana yol göstericilik yapmıştır. "Uzun sözün kısası" diye bir dilek deyimi var ya, o da kılavuzum oldu. Bir de, yazılarımda, G. B. Shaw'ın yazı yöntemine gönül bağladım. Şöyle diyor bu "gülen düşünce" ustası: "Benim yöntemim, söylenmesi gerekeni bulmak için olabildiğince tasalanıp çırpınmak, sonra da onu aşırı bir uçarılıkla dile getirmektir." İşte, ben de bu ustanın izinde, yazılarımı hep "güleryüzlü bir ciddilik" içinde, yer yer kendimi alaya alarak yazmaya çalıştım. Ben, insanın kendini alaya almasını bir erdem sayanlardanım. Bu alanda, çağdaş edebiyatımızda bu erdemi en iyi Salâh Birsel ile kaybettiğimiz büyük değer Cemal Süreya gösteriyor.

Son olarak şunu da söyleyeyim Sartre'a dayanarak. Bu büyük yazar için her yazı bir ısmarlamadır, yazarın kendine ısmarladığı ya da düşsel okurlardan görünmez bir çağrı baskısının ısmarladığı yazı. Benim bu kısacık yazımı da siz ısmarladınız. Bu fırsatı verdiğiniz için sağolun diyorum.

İlhan Berk

Bu soruyu kendime çok sordum, yanıtladım da (*Uzun Bir Adam*)... Öte yandan, her soruluştada kimi eklenecek yanıtlar bulmakta da zorlanmadım. Şimdi de öyle işte.

Şu bir gerçek: Mutlu olan yazmaz! Niçin Yazsın? Bunun hemen de yanına, sıkıntımı koymak isterim: Bu dünyada bilemeyeceğiniz denli sıkılıyorum. Neden belki de bu: Yazarak sıkıntımı dağıtmaya çalışıyorum. *Delirmemek için, yazıyorum!* da diyebilirim. Varlığımın ayırdında olmam da bir neden buna.

Ama asıl neden: *Yaşayamadığımdır, yaşayamadığım için yazıyorum. Yaşasam yazmazmışım* gibi geliyor bana.

Hepsi bu.

Kemal Özer

Niçin yazıyorum? Bu soruyla kaç kez karşılaşsam hep aynı yanıtı mı verirdim, diye düşünüyorum. Sonra da, her yanıtın yanıtlardan ancak biri olabileceğini.

Niçin yazıyorum? Elimden gelenin bu olduğuna inandığım için. Dünya, yaşam, kavga, eşitlik, sevda, ne kadar önemli, köklü kavram varsa, hepsinin karşısında *hâlâ* ciddi kalabildiğim için. Duyarlığın, duyguların, kısaca insanî ne varsa hepsinin aşınıma uğradığı bir dünyada *hâlâ* aşınmamış; keyifle yapılan şeylerin gittikçe azaldığı bir dünyada *hâlâ* keyif alınan bir şeyler kaldığına tanıklık için.

Niçin yazıyorum? Önemli şeylerin, bu arada şiirin, çağdaşlık adına bulandırıldığı, özünden uzaklaştırıldığı, çarpıtılmak istendiği halde, temel niteliklerini hiçbir zaman yitirmediğini bildiğim için. Ozanın toplumsal işbölümünde üstüne düşeni yerine getirmesi gerektiği için. Ozanlık bilinçli bir seçim, bir bağlanma olduğu için.

Niçin yazıyorum? Kimsenin arka çıkmadığı bir eylemi, kimsenin elinden tutmadığı bir emeği, kimsenin tanımak istemediği bir hakkı, kimsenin üstünde durmadığı bir ayrıntıyı, kimsenin yanına uğramadığı bir güzelliği, kimsenin değer vermediği bir yaşantıyı bile sahipsiz, dilsiz, tanıksız, tarihsiz bırakmamak için.

Niçin yazıyorum? Bu soruya her karşılaşmada ancak başka bir yanıt verebildiğim için.

Adnan Özyalçıner

Yazı yazmanın bir özellik, bir ayrıcalık olduğunu sanmıyorum. Yazı yazmak da okumak gibi, önce merakla başlıyor, sonra da alışkanlık oluyor. Acaba sigara, içki alışkanlığı gibi bir alışkanlık mı? diye soracaklar olabilir. Onlara olumsuz bir karşılık veremem. Yalnız ötekilere bakarak giderek azalan bir alışkanlık diyebilirim.

---

* Bu bölüm, elliye yakın yazarımıza yönelttiğimiz "Niçin yazıyorsunuz?" sorusuna, derginin baskıya girme aşamasına kadar, elimize ulaşan yanıtlardan oluşuyor. Başka yanıtların gelmesi durumunda gelecek sayımızda yayımlamayı sürdüreceğiz.

Ben, okurlarımdan etkilendiğim için yazıyorum.

Düşünüyorum, öyleyse var mıyım, yok muyum? diye yazıyorum.

Bencil olmadığım için yazıyorum. Gördüklerimi, düşündüklerimi, duyduklarımı, kısacası, yaşadıklarımı yalnız kendime saklamak istemiyorum. Aslında bundan çekiniyorum da... Hani, içine atma diye bir deyim vardır. Acılarınızı, korkularınızı kendinize saklarsanız ruhsal bir bunalıma uğrarsınız. Bunları anlatarak hem kendinizi arındırır, hem toplumun öteki bireylerinin duygularına tanıklık etmiş olursunuz.

Yaşamın sevinçlerini, güzelliklerini, mutluluklarını paylaşmak istemek de bir yazma nedenidir.

Yaşadığım her anı yazmak isterdim. Buna olanak bulamadığım için insanın yaşam ve toplum karşısında düştüğü, düşürüldüğü çelişkileri yazıyorum. Benim yazdıklarım, yaşadıklarımızdan seçmeler. Yaşadığım çağdan seçme yaşam öyküleri...

Yaşamı seviyorum, doğayı seviyorum, insanları seviyorum ve bunlara inanıyorum. Dünyaya geldiğime pişman değilim.

Öyleyse yaşadığım günlerin yaşamsal ve toplumsal çelişkilerini anlatarak dünyanın değişmesini istemek gibi bir ütopyaya inandığım için yazıyorum.

Sennur Sezer

Bu sorunun benim için en kısa yanıtı şu, otuz yıldır kendimi ifade yolu olarak yazıyı seçtiğimden. Arada denediğim tiyatro ya da heykel bana yeterli gelseydi, şimdi oyunculuk yapıyor ya da heykel yontuyor, yoğuruyor olacaktım.

Bir de var ki, yıllarca bu tür sorulara "yaşamı savunmak, tanıklık etmek" gibi yanıtlar verdim. Günümüzde yaşanan ağır yarınsızlık, umutsuzluk havası, kimi zaman beni de etkiliyor. Ben de kendi kendime, "niçin yazıyorum" diye soruyorum. Bazan bir genç okur, bazan bir yandaşımın mektubu beni bu sorudan kurtarıyor. Dilimin konuşulduğu topraklarda, belki bir, belki on, belki yüz insanın sesi olmak için. Belki de akşam yemeğini hazırlarken içi daralan bir kadının tanıklığını yansıtmak için yalnızca.

Füsun Erbulak

"Niçin yazıyorsunuz?" sorusuna vereceğim en keskin yanıt, "bilmiyorum" olsa gerek. Gene de ilginç bir şeyler söylemek adına, usta kabul ettiğim Simone de Beauvoir'dan bir alıntı ile çevaplamaya gayret edeceğim. "Mutlu kişilerin öyküsü yoktur. İnsan ne yapacağını bilemez, üzüntülü, kolu kanadı kırılmış, kendini yitirmiş olduğunda, içini dökmek gereğini duyar." Bu örnekte olduğu gibi, ben de "Sokak Erkeği"ni yazmasaydım çıldırabilirdim. Eşim öldüğünde, "Delikır ile Kırmızı Başlıklı Seyirci"yi yazmasaydım intihar ederdim. Yani mutsuz olduğum zaman yazıyorum. Çünkü bir yazarın yaşamadığını, salt kurgulayarak yazmasından tat almıyorum. Kendimi bildim bileli gezi notları, anılar, mektuplar ilgimi çekti. Okuma tutkum dinmek bilmedi; yazma tutkum da öyle. Büyük yönetmen Bunuel'in dediği gibi, "yaşam her türlü kurgudan daha densizdir." Densiz olanı, edepsiz olanı yazmaktan ayrı bir tat almaktayım. Ne yazık ki bizde edebiyat sözcüğünün kökeni edep! Oysa yüzyılımızda ve çok daha öncesinde edepsiz bir edebiyat başyapıtlar vermiştir. Uzun sözün kısası deşarj olmak, paylaşmak, hemcinslerime seslenmek için yazıyorum.

Çetin Öner

Sadece yazmanın değil, oynamanın, yönetmenin, söylemenin itici ve zorlayıcı gücünün, başkalarıyla iletişim kurmak olduğuna inanıyorum ben. Bu giderek yaşamanın anlamına da dönüşüyorsa, ne güzel!

Heeey, orda kimse var mı demektir yazmak.

Bir katılıma çağrıdır. Yalnızlığını yadsıma, ya da yalnızlığa karşı çıkma, çoğalmaya bir kapı açmadır.

Heeey, orda kimse var mı?

Durmadan yinelemek bu çağrıyı ve yanıt beklemektir, yazmak.

Heeey, orda kimse var mı?

Yeryüzünde ben'den başka birileri de vardır'a inançtır yazmak.

Bir ıslıktır karşı dağa. Bir cep aynası tutmak, karanlıkta ipildeyen bir ateş yakmaktır.

"Orda kalan, yarımın yarısını" aramaktır.

Bir türküdür yarı gecede söylenen, coşkuyla atılan bir çığlıktır topraktan fışkıran tohuma.

Yolda bulunan bir boncuktur.

"Bir dostun kapısını çalmak"tır karlı bir gecede. Paylaşılan demli bir çaydır.

Ateşten kıvranan bir çocuğun alnına konulan bir öpücük, kulağının arkasına iliştirilen "solgun bir gül"dür.

Heeey, orda kimse var mı?

İnsanoğlunun cebine utana sıkıla bırakılan imzasız bir mektuptur yazmak. Tebeşir kokusu, kara tahtada tebeşirin yazarken çıkardığı cızırtı, çok sevilen bir plağın öteki yüzüdür.

Heeey, orda kimse var mı?

Yanıt var, ya da yok.

İşte bunun için yazıyorum.

Hulki Aktunç

Başkalarındaki Ben,
Bendeki Başkaları
ve Yazmak Üzerine...

Yazarların süreğen (kronik) hesaplaşmaları

bu soruyla başlar: Niçin yazıyorum? Soru süreğendir; hesaplaşma süreğendir. Yazmaya başlarken vardır; yazmayı sürdürürken, yazmaya ara verirken, son verirken, vardır...

Geleneksel soruyu, kipin genişliğine dayanarak ikiye ayırmak doğru olabilir bence:

– Yazmaya niçin başladım?

– Yazmayı niçin sürdürüyorum?

Yazmaya başlama nedenleri, yazmayı sürdürürken değişebilir. Daha köklü nedenlere doğru gelişebilir. Sudan nedenlere doğru tiritleşebilir. Doğrusu, "Niçin yazıyorsunuz?" sorusu ciddiye alındığı gibi gırgıra da alınabilir; örnekleri görülmüştür.

Yazma eylemi nasıl değişiyorsa, yazma nedenleri de öyle değişebilir. Soru, ele avuca sığmadığından gelenekselleşmiştir.

Yazar, ressam, besteci... ruhbiliminden de sözedebiliriz. Estetik, sanat yapıtının doğumunu inceler... Ve gene de, tek tek sanatçıların, ruhbilim genellemelerine, estetik genellemelerine uymadığını görürüz. İyi ki görmekteyiz.

Ben yazıp yazıp da "üst tarafı"yla ilgilenmeyen o mutlu yazarlardan değilim. Geçmişte bu tür bir soruşturmayı şöyle yanıtladığımı anımsıyorum: "Niçin mi yazıyorum? Başkalarındaki ben ile buluşmak için, ben'deki başkalarıyla buluşmak için yazıyorum"... (O soruşturma yanıtını bulabilmiş değilim ya, belleğimi sınıyor da değilim. Yineleyebileceğim bir yanıta bugün -kendiliğindenbir şeyler ekleyip eklemeyeceğimi merak ediyorum.)

Yazmaya Niçin Başladım?

Yazmaya çok erken başladım; şu anda 43 yaşındayım; günlüklerim ise 30 yaşında... Şiirler, kısa öyküler de çızıktırıyordum ortaokuldayken. Bunları o sıralar kimselere göstermediğime göre, diyorum, kendi kendimle söyleşmek, sözleşmek istemiş olabilirim. Yeniyetme, oluşan kişiliğinin bir parçasıyla karşı karşıya kalmak, ilerde "o"nu unutmamak istemiş olabilir. En eski günlüklerimde, cinsel yaşamımı da dökmüşüm kâğıda, birtakım simgelerle. İçe kapanış değilse bile, bir içebakış yaklaşımına girmişim. (Bazı sıkıntı anlarında o karalamaları -karamelaları- çöpe atmadığım için seviniyorum şimdi.) En azından, kendimi anlayabiliyorum: *Yazıyor olmak bilinci* başka, *yazma bilinci* bambaşka. Hatta, *yazıyor olma istemi*, bilinç içermeyebilir diye düşünüyorum... Bilinç, *yazıyor olma istemi*'ni içerebilir; ama *yazıyor olma istemi*, *yazma bilinci*'ni her zaman içermez; Rüfailerin karıştığı noktalar söz konusu; bilinçaltının, bilinçdışının, id'in, alter ego'nun vd. karıştığı noktalar, yazma eylemini doğrudan, daha kendiliğinden, daha yırtık, daha içten, naive... kılabilir. İşin garibi, eski bir günlükçü olmama karşılık, yapıntısal(fictive) çalışmalarımda günlüklerimden yok denecek kadar ödünç almışım, baştan beri. (Bir dönemin ünlü bir eleştirmeni, "Gidenler Dönmeyenler"de başarılı bir yaşantısallık ögesi saptamış, bu yanılsamasını bir gerçeklikmiş gibi yazmıştı; kendisine, kitapta yaşantısal hemen hiç bir şey olmadığını belirtmiştim; ve bana öfkelenmişti!) İmdi, yaşamın insanı yazı'ya getirişi, yazmaya başlatışı, yaşama/yazma ikileminin bir başka yüzüdür... Yazmanın kendime, başkalarına ve yazı'ya neler katıp neler katmadığını düşünmeye başlamam için, neler katması gerektiğini, neler katabileceğini düşünmem için yılların geçmesi gerekti.

"Ayrık" olduğumu duyumsuyordum; yazan, çizen, benim okumayı sevdiğim şeyleri okuyan kişiler çoktu çevremde. Bir başkalaşma çabası mıydı benimkisi? Bir duygusallık boşalımı mıydı? Bir ergenlik kanıtı mıydı? Yalnızlığı kendimle paylaşmaya çalışırken başka bir "ben" türeterek, kendimi ikiye bölerek çoğullamaya mı kalkmıştım? Bilinen yanıt: Hepsi birden ve hiç biri.

* *Yazmaya başladım.* Çünkü daha önce yazılanlar kışkırtıyordu beni.

* Çünkü yazılmamış olduğumu ve yazılmamakta olduğumu düşünüyordum.

* Çünkü yazarak bir şeyler ekleyebiliyordum kendime.

* Çünkü yazmaktan haz duyuyordum.

Yazmaya başladım. Belki de, "niçin yazıyorsun?" sorusuyla henüz karşılaşmadığım için.

1962'den 1966'ya kadar, resim yapmayı da sürdürdüm. (1965'te Erzincan'da -yatılı okuyordum- bir sergi açmıştım. 1966'da akademi çevrelerinde sürtüyordum.) Resme *başlamayı* bırakıp yazmaya *başlamayı* seçerken, kimilerine gülünç gelir belki, ama, hayli acı çektim. Hem dramatik, hem matrak bir ödün vermiştim kendime: Resim yapmak için araç gereç, dolayısıyla da masraf zorunluydu. Oysa yazmak için gerekenler, daha ucuza edinilebilirdi. Ayrıca, resim, edebiyattan daha kılgısal bir şeydi; kafada yazmak, kafada resim yapmaktan daha mümkün, daha pratikti! (kalbimdeki resim cinine de ödün veriyorum hâlâ; suluboyaydı, akrilikti, bir şeyler çalışıyorum. Ama yağlıboyaya elimi sürmedim 20 yıldır.)

* Yazmaya başladım. Çünkü yazmayı seçmiştim.

Yazmayı niçin sürdürüyorum?

Bu soruyu yanıtlamak, ilk soruyu yanıtlamaktan daha kolay. Olan bitenleri daha yalın görebiliyorum şimdi. Şimdi yazarım galiba...

* *Yazmayı sürdürüyorum.* Çünkü "niçin" sorusu var. "Neden?" var. "Niye" var.

* Çünkü "niçin"lerin yanıtları hızla, hızla eskiyor.

* Çünkü günah tutanakçısı melek ile sevap tutanakçısı melek arasında, orta yerde duruyor kafam ve kaşınıyor.

* Yazıyorum. Çünkü yazı/yorumdur.

* Yazmayı sürdürüyorum. Başka bir varoluş biçimi bulamadığımdan.

* Yazıyorum. Çünkü bütünüyle ölmek (hele hele gebermek) istemiyorum.

* Yazmayı sürdürüyorum. Çünkü yan yana gelmemiş sözcükler var henüz.

* Çünkü yazmayı biliyorum artık; ve yazmamayı, yazamamayı, yazamayabilmeyi pek bilmiyorum.

* Çünkü yaşamı şu ya da bu biçimde yeniden üretmemeye katlanamıyorum.

* Yazıyorum. Çünkü yazılanları ve yazarları yok sayanlar var. Yoksayıcıların, yazarları ve yapıtlarını sürgit yok etme yolunda daha neler yapacaklarını merak ediyorum. Edebiyat, gerilemeyecektir; Yazılanların niteliği olgunlaştıkça, niceliği büyüdükçe, yoksayıcıların bunları nerelerine sokarak yine yok saymaya çabalayacaklarını izlemekten ayrı bir keyif duyacağım.

* Yazıyorum çünkü dilimi bilmeyen kişilere, ayrıca da, bilmediğini bilmezken ahkâm kesmeye yeltenen mankafalara, dilimin yaşamakta olduğunu, dilimin sahipleri bulunduğunu göstermemek bir suçtur.

* Ve yazmayı sürdürüyorum. Ben'deki başkalarıyla, başkalarındaki ben'le buluşma uğraşından caymış değilim.

Bütün dostların için ve bütün düşmanlarıma karşı, yazıyorum.

İnci Aral

Yazmak beni sıradanlığın kolaylığından, gündelik yaşamın alışılmış biçiminden, yavanlığından kurtaran benzersiz bir eylem, heyecan dolu bir serüven. Yazmadığımda her şey çok solgun, çok boş, çok anlamsız. Öte yandan yazmak benim için yavaş yavaş intihar etmek gibi. Kanıma girmiş yaman bir mikrop, umarsız bir hastalık. Ama işte yaşamımdaki o büyük boşluk ancak yazdığımda doluyor.

Ahmet İnam

Ölmek için yazıyorum. Yazmak hem ölüm hem dirim. Güvenlik yok yazıda. Yarına kalmak yazarın elinde değil. Yarın yok. Yarın uydurulmuş bir "şimdi"dir. Gürültü için yazıyorum, uğultu için.

Elim ayağım olduğu için. Yazım onlar. Bedenim. Şu yazdıkların, benim burnum ve kirpiğim. Ben ne işe yarıyorsam, onlar da.

Tehlikeli bir iş yazmak. Yok olmaya aday olmak. Yokluk hep gündemde. Ün bu tehlikeyi bozuyor. O yüzden tehlikeli. "Bakalım, Ahmet Hoca ne yazmış?" dediklerinde, ben yokum. Bakkalın kesekağıdında okunmayı isterdim. Ama, şimdilerde böyle kağıtlar kalmadı. Bakkallar azalıyor.

Gündemde kalmak için yazmak. Zorlanıyor ve tepe taklak gidiyorsunuz. Yazmanın kendiliğindenliği var. Yaşar gibi yazmalı. Yazınız suratınız olduğu için suratınıza benzemeli.

Tarih ve toplum ve okurlar var. Dükkân kıyıda ve tabelâsızdır. Bilen gelir. Çay içip giderler. Tezgâhın altındaki içki bazılarına saklanmıştır. Dördüncü Murad'a.

Surat bir değil, bin bir. Yazının bin bir yüzü, bin bir gece. Masalını yazmak için yazıyorum.

Her ân yeniden doğan ânlar için. Belli bir programım yok. Önceden hazırlanmış sözlerim.

Yazıya karşı olduğum için yazıyorum.

Gizimi kimse çözemesin diye. Yazımla aramdaki acılı uçurumu iyice açmak için.

Yaşadığımı yazamadığım için yaşadığımı yazıyorum.

Evrenin değişiminde dünya da değişiyor. Değişimin ortalık yerde bendeki zor değişeni anlamak amacım.

Zevkli bir sıradanlığa bindirilmiş hayatın taşıdığı olağanüstülüğün sancısıyla yaşamanın farkına varmak için pır pır ediyor yüreğim.

Okurun giyotinine boynumu uzatmak için. Yazı onun için.

Ne yazıyorsam, başıma geliyor. Niçin yazmayayım?

Hüseyin Yurttaş

Tam yanıtını hiç bir zaman veremeyeceğim bir soru gibi geliyor bana bu.

Bilmem?... "Elde olmayan nedenlerle" mi desem? Ama yazmak, bile isteye yapılan bir iştir; yani "taammüd" vardır işin içinde.

Yazmadığım nice şey var. Onları değil de, yazdıklarımı niçin ortaya döktüğümü düşünmek, beni yazmaya iten şeyleri bulup çıkarmama yardımcı olabilir belki. O zaman şöyle sıralayabilirim: Duyduklarımı, düşündüklerimi, yaşadıklarımı ve imgelediklerimi başka insanlara da aktarmak. Ölüm karşısındaki kesin yenilgimizi, (son yıllarda saçmalığını iyiden iyiye kavramaya başladığım) ölümsüzleşme isteğiyle/sanısıyla bir süre olsun geciktirmek; kısacası ölüme karşı koymaya çalışmak. Öteki insanlardan farklı, ayrıksı, öncü yanı olan sanatçı insanın kendi dünyasını onlara açması ve böylece o insanların kendi sınırlarını aşmalarına yardımcı olma isteği ve dürtüsü...

Bunlar tamam...

Bir de burda kimselerin söylemeye yanaşmadığı en önemli yazma nedenini söyleyeyim: Şu kısacık yeryüzü konukluğunda güzel "iş"ler yapmak, güzel yapıtlar ortaya koyarak öteki insanların beğenisini kazanmak, bir çok kişinin sevgi ve ilgisini çekerek 'yücelmek'. (Merak ediyorum, bunu söyleyen kaç kişi çıkacak bakalım.)

ACI ŞÖLEN
Kemal Özer
Ozan Gözüyle Sanat ve Yaşam
İsteme Adresi: Yordam Yayıncılık
İstanbul Evleri 27/1 34590 Bahçelievler-İstanbul
Tel/Fax: 502 16 90

Onlardan...

Nadine Gordimer

Bu soru belki de, "niçin yazmaya başladınız?" şeklinde sorulabilirdi. Çünkü güdümlenimler değişse bile, başlangıçtaki tutum, bir temel olarak hep aynı kalır. Ben yazmaya çocukken başladım, çünkü klasik dansçı olmak istiyordum ve bazı koşullar dans eğitimime kesin olarak son vermemi gerektirdi. Ben de, o zamanlar bir çeşit lirik bir atılım olarak hissettiğim bir duygusunun etkisiyle yazmaya başladım. Bu dansla ya da yazmayla ortayla konulabilen bir şeydi, yaşam karşısında duyulan bir çeşit hayranlık, yaşamakta olduğuma göre canlı ve şiddetli bir tepki... Daha sonra, yetişkinlik çağının başlarında bu duygu farklılaştı: Dış dünyaya bir anlam bulma, hem kaos hem de zenginlik içinde kendi düzenini yaratma ihtiyacına dönüştü.

Aktif yaşamım sırasında, bu atılım bazı keskin zorlamalara eklenmiş oldu. Irkçılık, ülkenin siyasal temeli, Güney Afrika'da yaşayan herkesin içinde olan bir şeydir; bu, basit bir siyasal ya da toplumsal sorun veya insanın tek başına destekleyeceği ya da vazgeçeceği bir tavır değildir. Güney Afrika insanları bu siyasal düzeni *yaşarlar*; benim roman kahramanlarım da. Ben siyasal metinler yazmak istemem, zaten bunu hiçbir zaman da yapmadım. (...)

Jorge Luis Borges

Yazmaktan vazgeçemem. Şunu her zaman anladım ki, benim kaderim bir okur ve ileriyi düşünmeden bir yazar olarak hep edebiyata dönük oldu.

Ben acil bir soruna, bir iç gerekliliğe cevap vermek için yazarım. Adasında yaşayan Robinson veya *Monte-Cristo Kontu*'ndaki Edmond Dantes olsaydım yazmazdım. 30 yaşına dek, kendi hakkımda yazılanları okudum. Sonra vazgeçtim bundan. Bir kitabım yayımlandığında, dostlarım bana yazdığım şeyden söz etmemeleri gerektiğini bilirler. Ben bir kitabı öyle yayımlatırım, sonra da iyi ya da kötü, haklı ya da haksız, eleştirilerden hiç haberim olmaz. Kitabın satışından da. Bu kitabevini ve yayıncıları ilgilendirebilir; ama yazarı değil.

Ne küçük bir grup, ne büyük bir kitle için yazarım. Yalnızca gerekli olduğunu hissettiğimde yazarım. Konu aramam, onun gelip beni bulmasını beklerim... ama geldiğinde geri de çevirebilirim. Gerçekten ısrarcı davranırsa, o zaman başka bir şeye geçebilmek için yazarım.

Kipling'in *If*deki dizelerini anımsıyorum: "Başarısızlığa ve başarıya meydan okumayı ve bu iki yalana da aynı şekilde davranmayı bilmek." Çünkü kimsenin başarısızlığı ya da başarısı zannettiği kadar değildir.

Yazdığımı bir daha okumam da. Bazan insanlar bana sorar: "Şu öyküdeki şu cümlenin anlamı nedir?" Şöyle cevaplarım onları: "Ben bu öyküyü o zaman yazmıştım, ondan sonra da bir daha okumadım." İnsan bir şeyi belli bir anda yazar, sonra insanlar alıp onu başka bir zaman okurlar ve sonunda bu öykü yazardan daha çok okurlara ait olur.

Bence geçmişi düşünmek, yıldönümlerini düşünmek sağlıklı bir şey değil. Ben ileriye doğru yaşamaya çalışırım. Yazacağım şeyi düşünürüm, yazdığımı değil.

Bu evde benim kitaplarımdan birini ararsanız, bulmazsınız, yalnızca biri dışında, Alicia Jurado ile birlikte yazdığımız ve Japoncaya çevrilmiş olan, budizm hakkındaki zararsız bir kitap.

Kitaplığımı korumaya çalışırım. Ben, kendini Voltaire ya da Montaigne'le karşılaştırcak insan mıyım?

Eğer bir şeyler olacağını düşünürsem, hazırlanırım, hareketsizleşirim diyelim ve beklerim.

O zaman bir şeyler gelir bana, bir çeşit vahiy dalgası, bu sözcük biraz iddialı, diyelim ki bir şiir, bir öykü, bir sayfa düzyazı olabilen bir şeyi farkederim, ne olduğunu daha sonra anlarım.

Yazdıklarıma elimden geldiğince az müdahale ederim. Sonra, örneğin ahlak ya da siyaset konularında çok kesin düşüncelerim olmadığından, bunları yazdıklarıma karıştırmamaya çalışırım. Kipling diyordu ki, bir yazar, çıkarılacak dersin ne olduğunu pek bilmeden, bir fabl yazabilir. Yani o bir kurgunun sözcüsüdür, daha sonra bunun okunması farklı bir süreçtir. Böylece tüm bir eser, yazarının niyetinin çok ötesinde bir değer kazanabilir. Ona yabancı olan bir değer.

Bu da, eski çağlardaki Sanat Tanrıçası, Kutsal Ruh kavramına -ya da, pek de güzel olmayan ve bilinçaltı diye adlandırılan çağdaş mitolojimize uygun düşüyor.

Jorge Amado

Öncelikle bir iç gerekliliğe, dayanılmaz bir cevap vermek için: İstesem bile yazmamayı başaramazdım. İzlekler, kahramanlar, ortamlar gelip dayatıyor ve daktilomun başına oturma ihtiyacı kaçınılmaz oluyor: İşte roman böyle doğuyor.

Diğer taraftan, okunmak için, insanlar üzerinde bir etki yaratmak ve böylece, acı çeken bir halk için daha iyi bir yaşam görüşü yaratarak ve mücadele ve umut bayraklarını yükseğe taşıyarak, ülkenin gerçekliğini değiştirmeye yardımcı olmak için yazıyorum. Bence edebiyat halkın bir silahıdır ve yazar halkının isteklerinin ve kavgalarının sözcüsüdür. Romancılığımı bu şekilde gerçekleştirmeye ve geliştirmeye çalışıyorum.

Gabriel Garcia Marquez

Dostlarım beni daha çok sevsin diye.

Henrik Nordbrandt

(...) Benim tek cevabım, eğer buna cevap denilebilirse, şudur: Eğer bir gün, bana sorduğunuz bu soruyu *kendi kendime* sormam gerektiği duygusuna kapılırsam, bu sanırım, yazma nedenimin yok olduğunu gösterir. Ama elbette bundan hiçbir zaman emin olamayacağım. Çünkü bu soruyu sormayacağım kendime.

Necip Mahfuz

Bu soruya bir cevap bulmak için geriye dönmem gerek. Niçin yazmaya koyuldum? Zevk için... Karanlık gücü hoşnut etmek için... Dıştan gelen hiçbir şey beni buna itmezdi.

Daha sonra, bu yazının isteğine yeni nedenler eklendi. Bir ağırlıktan kurtulma arzusu... Bir büyüklüğü sahip olma... Eser karşılığında para alma... Bir araştırma boyunca hazırlanan ilkeleri başkasına gösterme... En basitinden, okunma arzusu.

Bugün artık yaşamak ile yazmak arasında bir ayrım yapamıyorum.

Rafael Alberti

Beni okuyan ve dinleyenlere mümkün olabilecek en açık şekilde iletişim kurabilmek için yazdığımı düşünmüşümdür hep. En kapalı, anlaşılmaz olduğum anlarda bile, açık, anlaşılır olmaya çalıştım. Çünkü bir güneş ülkesindenim, Cadix gibi, mutlu bir ülkeden. Denize, bahçelerdeki ağaçlara ve çiçeklere, beyaz yapılara tutkunum. Bir barış yazarıyım ben, barışın yazarı. Ama işte, hep söylediğim gibi: Karanfil ile kılıç arasında yaşıyoruz. Bana en büyük savaşların yüzyılında doğmak bahşedilmiş, aynı zamanda da, yaşamın hizmetine sunulacağına neredeyse hep ölüme doğru yönelmiş en büyük ve en harika icatların yüzyılında: Bu, karanfilin değil, kılıcın saltanat dönemi. Ama ben, karanfil ile kılıç arasından karanfili seçiyorum. Bu nedenle de, en güçlü ve en şiddetli toplumsal karışıklıkların ortasında bir barış paratoneriyim.

Isaac Asimov

Hangi nedenle nefes alıyorsam o nedenle yazıyorum, çünkü eğer bunu yapmazsam ölürüm.

Allen Ginsberg

(...) Şiir yazıyorum, çünkü yalnızken şarkı söylemeyi severim(...) Şiir yazıyorum, çünkü kafamda bir sürü düşünce var, kesin konuşmak gerekirse 10.000 tane. (...)

Şiir yazıyorum, çünkü bunun nedeni yok, çünküsü yok.

Şiir yazıyorum, çünkü bir çeyrek saat içinde ya da tüm yaşamım boyunca aklıma gelen her şeyi söylemenin en iyi şekli bu.

(21 Ekim 1984'te Pekin'de verdiği bir konferanstan alınmıştır.)

Norman Mailer

Tutumunuzun nedenini bilemiyorum, ama işte lanet sorunuzu cevaplıyorum. Aşağıdakileri işe yarar bulursanz kullanın.

Bence bu soruya verilmiş en iyi cevap, sizin Fransız yazarının Jean Malaquais'ye ait. Bir gün öfkeyle, kendisine niçin yazdığını sormuştum (çünkü 300 sözcük yazmak için hep 14 saat harcardı). Sanki yazmama fikrini anlaşılmaz buluyormuş gibi şaşırarak, "niçin mi?" diye bağırdı. "Çünkü, dedi, bu benim için gerçeği keşfetmenin tek biçimi." Bunun, yazı yazarak yaşanabilecek en güzel deneyim olduğunu düşünüyorum gerçekten. Rastlantısal olarak algılanan bu denge, gerçek diye de adlandırabileceğimiz şeye en yakın, varoluşçu karşılıktır.

Görüyorsunuz, sevgili dostum Malaquais'yi anmaktan başka bir şey yapmadım.

Marguerite Duras

Gazetelerin bu belirgin konu üzerine, yazmak üzerine sorduğu sorular beni hep tedirgin etmiştir.

Kibarca cevaplamaya çalıştım, ama aslında bu konuda söyleyecek hiçbir şeyim yoktu.

Hiç bilemiyorum, bu tuhaf etkinliğin ne olduğu hakkında hiçbir zaman bir şey öğrenemedim.

Bence bu 2027 yılında sona erecek.

Bir anda bitecek, sonra kimse bir şey yazmayacak artık.

Milan Kundera

Gülünç bir hayal olsa da, kimsenin söylemediğini söylemek zorunda olduğumuz için yazdığımıza inanırız. Kimsenin söylemediğini söylemek, herkesin söylediğinin tersini söylemek anlamına gelir. Demek ki yazmak, tersini söyleme zevkidir, herkese karşı tek başına olma mutluluğu, düşmanlarını kışkırtma ve dostlarını kızdırma zevki. Ama, ne yazık ki, kitap bitince de, beğenilmek ister insan. Kaçınılmaz bir şeydir bu, insanca bir bir şey. Ama herkese meydan okumaya can atan biri nasıl beğenilebilir? İşte, mesleğimizin dayandığı, çıkışı olmayan, korkunç çelişki. Çıkışı olmayan mı? Yo, bir çıkışı var: arada bir yanlış anlaşılma şansımız var.

Alain Robbe-Grillet

Otuzbeş yıldır roman yazıyorum. Halâ da nedenini bilmiyorum. İlgimi çeken ve parlak bir kariyer yapmaya aday olduğum bir mesleğim vardı. Ne yayıncıların, ne de daha sonra okuyucuların

kabul etmediği kitaplar yazmak için her şeyi terkettiğimde aşağı yukarı otuz yaşındaydım. Kimsenin beğenmemesi beni rahatsız etmedi. Nedenlerini bilmesem de, bu kitapları yazmam gerekiyordu. Bu bir çeşit *angajman* kuşkusuz, ama siyasal, toplumsal, ahlaksal ya da edebiyatın dışında olan herhangi bir şey değil. Sadece edebiyatın kendisine karşı bir sorumluluk bu. Elbette bu, birkaç büyük sözcükle geçiştirilerek açıklanabilir: Dünyanın karşısında hissedilen acaiplik duygusu, ölümü reddetme, düzensizliğe bir düzen getirme kaygısı vs. Ama ben büyük sözcüklerden çekinirim. Edebiyatın, dünyadaki en önemli şey olduğunu düşündüm hep. Ama bunun nasıl bir önem olduğunu tam olarak anlatamam. Son birkaç yıldır *Geri Gelen Ayna* adlı ve işte bu sorunları ele aldığım bir kitap yazıyorum: Yazdığım şeyler nereden geliyor ve niçin yazıyorum bunları. Dürüst olmak gerekirse, çıkardığım sonuçlar, eğer varsa, burada birkaç sözcükle özetleyemeyeceğim kadar hassas ve uzun bir konu.

Philippe Soupault

Çünkü eğlendiriyor beni.

Michel Tournier

Niçin yazıyorsunuz? Bu soruya Balzac şöyle cevap vermişti: Zengin ve ünlü olmak için. Bazıları da muhakkak şöyle cevap vereceklerdir: Çünkü bu, ruhsal dengem için gerekli bir şey, ve yayımlamam gerekmese bile yazardım. İşte iki uçta iki cevap. Bense şöyle söyleyeceğim: Okunmak için. Kendimi, satışa sunulmak için imal edilmiş bu nesneyi, yani kitabı biçimlendiren, evinde çalışan bir zanaatçı olarak görüyorum. Kitap bir yaratıdır ve bu yaratıda birinci ve ikinci dereceler yer alır. Birinci derecede, bir hikaye ve kişiler yaratırım. İkinci derecede, okuyucu bunu ele geçirir ve kendine mal etmek için, bu yaratıyı sürdürür. Her yaratının bir sevinç kaynağı olması gibi, benim için çifte bir sevinç söz konusu. Yaratmanın ve okuyucumda ortak bir yaratı oluşturmanın sevinci. İçimde bir ateş yakarım, bu bana sıcaklık ve aydınlık verir. Ama aynı zamanda onu etrafa yayırım ve kitaplarımın zihinlerde ve yüreklerde oluşturduğu milyonlarca küçük, titrek alevleri gözlerim. (...)

Italo Calvino

Çünkü daha önce yazdıklarımdan hiçbir zaman tam olarak hoşnut olduğumu hatırlamıyorum, hep şu veya bu şekilde, yazdıklarımı düzeltmek, tamamlamak, yeni çözümler getirmek isterim (...) Yani bende hiçbir zaman "ilk kez" diye bir şey yoktur. Yazma ihtiyacı benim için, hep üzerini çizmekle, yazılmış bir şeyi başka şeylerle değiştirmekle aynı şeydir. Çünkü X kişisini okurken (eski ya da çağdaş bir X), "Ah, X gibi yazmayı ne çok isterdim!" diye düşünmüşümdür, "Ne yazık ki bunu yapabilmem imkansız!" O zaman bu imkansız girişimi hayal etmeye çalışırım, hiçbir zaman yazamayacağım, ama okuyabilmeyi ve sevdiğim diğer kitapların yanına yerleştirebilmeyi istediğim kitabı düşlerim. Hemen birkaç sözcük, birkaç cümle gelir aklıma... Artık X'i veya herhangi başka bir modeli unuturum. Sadece o kitabı düşünürüm, kimsenin hiçbir zaman yazmamış olduğu ve *benim* kitabım olabilecek o kitabı.

Bilmediğim şeyleri öğrenmek için yazarım. Bununla, yazma sanatıyla ilgili şeyleri değil, bunun dışındaki şeyleri kastediyorum: Pratik ya da çok özel, her çeşit bilgi ya da "yaşam deneyimi" diye adlandırılan daha genel bir bilgi. Bana yazma arzusu veren şey, öğrendiğimi zannettiklerimi başkalarına öğretme arzusu değil, daha çok yetersizliğimin büyüklüğü. Öyleyse, ilk başta çok yetenekliymişim gibi görünmek için mi yazmaya başladım acaba? Ama, insanın gerçekte olmadığı birşey gibi görünebilmesi için belgeleri, bilgileri, gözlemleri bir araya toplaması gerekir: Bir deneyimin yavaş yavaş birikmesi konusunuda düşünmeliyim. Bunu da ancak yazılmış bir sayfada yapabilirim; yaşamım boyunca yalnızca yakınından geçip gittiğim birkaç bilgi ve bilgelik kırıntısını avlamayı umduğum bir tuzaktır bu.

Umberto Eco

Herşeyden önce, ben bir kez yazdım. Bu, genellikle yazı yazdığım anlamına gelmez. Genellikle tuhaf bir şey yaparım: Bir sayfaya sözcükler çiziktiririm -ama elbette bu, sizin için, yazmak değildir- Aristo, Kant, Descartes gibi yaparım (garip bir sanat sistemi...).

Her neyse. Bu kez yazdım işte, çünkü çocuklarım büyümüştü ve artık kime hikaye anlatacağımı bilemiyordum.

Alberto Moravia

16 yaşımda ilk romanımı yazmaya başladığım zaman, o andan itibaren her gün yazmaya karar verdim, her sabah, günde üç saat. Öğleden sonraları ve gece, o zamanlar "yaşam" diye adlandırdığım, aslında "harekete geçme" zamanı olan şeye ayrılmalıydı. Erken bir dönemde alınmış bu karar, yıllar geçtikçe bende bir çeşit psikolojik bir alışkanlık oluşturdu. Çok uzun zamandır, nasıl her gece uyuyor ve her gün yemek yiyiyorsam, aynı şekilde her sabah yazıyorum: Sonunda yazı yazmak, biyolojik ritmimin ayrılmaz bir parçası oldu.

Biyolojik ritmim bir yana, yazdığım zaman özellikle edebi sorunları çözmeye çalışırım, yani bütün sorunları, çünkü bence edebiyat herşeydir. Burnunun önünde asılı duran havucu izleyen, fabldaki eşek gibi ilerlerim. Bu nedenle, bana niçin yazdığım sorulduğunda genellikle şöyle cevap veririm: Niçin yazdığımı bilmek için yazarım.

Adonis

Tanrı'nın söylediği ve yazmadığı şeye yanlı olsun diye yazarım.

Carlos Fuentes

Çünkü bu, yapmayı bildiğim ender şeylerden biridir.

Mario Vargas Llosa

Bugüne dek yaşamımda etkili olan en önemli olay galiba, okumayı öğrenmiş olmam. 5 yaşındaydım, haylaz ve hayalperest bir çocuktum. Dergiler ve macera kitapları dünyanın olağanüstü bir biçimde zenginleştirmiş ve beklenmedik olaylarla, masalsı ülkeler ve yaratıklarla doldurmuştu; buradaki cisimleşmiş kişi, kahraman ve kaşif bendim; okuduklarımın sürekli bir panlti getirdiği ve çocuklarla her zaman olduğu gibi, kurgu ile gerçek arasındaki sınırları güçlükle ayırdedebilen bir hayal gücüne sahiptim. Elbette zaman, bu sınırları görünür hale getirip, aşılamayacak bir şey olduğunu kanıtladı. Sanırım romancılık mesleğim, okuduğum bu maceralara dönük bir nostaljinin etkisi altında, ve uydurulmuş şey ile yaşanmış şey arasındaki bu sınırları reddetmek için boşuna yaşamın izin vermediği, herbirinde daha çok yoğunluk, çeşitlilik bulunan ve cezalandırılmanın olmadığı çok sayıda yaşamı yaşamak için, pratik mantığa karşı bir çaba.

Henrich Böll

Yazmayı seviyorum, bu benim için bir çeşit inşa etme sevinci. Konu, içerik ve mesaj benim kuşağımın yaşadığı şeylerle bağlantılı, bütün bunlar sanki bahşedilmiş bana; içerik hep bir armağan gibi veriliyor. Bu, konunun gereksiz, yersiz olduğu anlamına gelmez -armağan güzel bir şeydir. Ama okuyucu bu armağanı (biraz dokunaklı bir sözcük kullanmak gerekirse) "fethetmeli"dir; okuyucu bunu kendini zorlayarak, yani kendini, biçimi kabullenmeye ve onu bulup ortaya çıkarmaya zorlayarak yapar; biçim ve içeriğin gerektirdiği şey budur. Ve yazmak, herşeyden önce bir şey yaratma arzusudur yalnızca.

Lawrence Durrell

Kendimi kollamak için. Aptalca bir soruya aptalca bir cevap. Evet: kendimi kollamak için.

William Golding

Böyle bir soruya nasıl cevap *verilebilir?* Bir zamanlar, gençken, herhalde bunun mümkün olduğunu sanmışımdır. Ama son elli altmış yıl içinde, herhangi bir konuda kesin bir cevap bulmak benim için giderek güçleşti. I am sorry.

Graham Greene

Zorunluluktan. Bir çıban çıktıysa, olgunlaştığında sıkarım.

Iris Murdoch

Yazıyorum, çünkü seviyorum bu işi; çünkü büyük sanatı seviyorum, ona bir ayin düzenliyorum ve çünkü güzel sanat eserleri üretmek istiyorum. Sanat büyük bir ahlaksal güçtür, ama sanat aşkı için yaratılmalıdır, "iyilik etmek" için değil. Ne ki, büyük sanatçılar *gerçeği söyleyerek* topluma yardım ederler.

Friedrich Durrenmatt

Bu, soruların en zoru. O kadar zor ki, hep bir şakayla cevaplanır. Yazıyorum çünkü ressam olmadım, ressam olmadım, çünkü yazıyorum. Bu benim için garip bir soru; kırmızı bir balığa "niçin yüzüyorsunuz?" diye sormak gibi bir şey. Yazıyorum, çünkü yazarım. "Para kazanmak için de diyebilirdim, ama daha kolay para kazanılabilen başka meslekler var. O zaman soruyu şöyle soralım: "Niçin bu kadar zor bir iş seçtim?" Bilmiyorum. Çünkü bu bir tutku. Yazarken bir felaketle karşı karşıyayımdır, hep bir amatör olduğum, yazmayı bilmediğim, almancayı bilmediğim, hiçbir imgelem gücümün olmadığı, bir boşluğun karşısında olduğum duygusuna kapılmışımdır. Ama bir tutku bu.

Max Frisch

En basit cevap Faulkner'inki: Hayatımı kazanmak için. Bu bir güdülenme sorunu, buna koşut daha bir çok neden var. Öncelikle, oyun oynama: Kumda veya bir telle oynayan bir çocuk gibi, bir tel bulup onu bükmekten hoşlanan bir çocuk. Bir başka gerekçe, "duvara şeytan resmi yapmak", böylece bir endişeyi, bir umutsuzluğu, bir sıkıntıyı uzaklaştırmak olabilir. Tarihöncesinde ressamlar, korktukları hayvanın resmini duvara çizerek ondan kurtulmuşlar. Edebiyatta çok intihar vardır, ama yazarların hepsi intihar etmemiştir. Bir şey temsil etme, onu gerçekte yapmamanızı sağlar.

Bir başka gerekçe: Gerçekte ulaşılamayan bir arzuyu kurguyla gerçekleştirmek. Çocukken bir sabit fikrim vardı: Eğer büyük bir belirginlikle, kendi yaşımdaki küçük bir kızı hayal etemeyi başarırsam, o benim olacaktı. Bu hiç bir işe yaramadı.

Bir başkası: Dünyayı geçip giden bir dünya olarak yaşıyoruz ve onu sabitleştirmeyi arzu ediyoruz. Kuşkusuz bu en eski gerekçelerden biri. Bir daha hiç girmeyeceğim bir yerde bulunduğum zaman, onu betimlerim. Yaşadığım bir şeyi, yazarak sabitleştiririm, örneğin 39'daki savaş ilanını, yoksa kaybolup gider.

Yine bir başkası: iletişim kurma isteği ve ihtiyacı.

En sonunda da, topluma karşı duyulan sorumluluk.

Liberation Dergisinden
Çeviren: ***Ece Korkut***

Özcan Karabulut
DÖNEMEÇ
(E-5'te sola dönmek)

O gece yine çok içmiştin Nadir, sanıyorum hayatının açmazını yüreğinde iyice duyumsayıp her zamankinden biraz daha fazla içmiştin, belki de artık bir defteri kapatmanın zamanı geldiğini düşünerek. Önceki günlerde olduğu gibi Maden Mühendisleri Odası'nda arkadaşlarınla biraraya gelip eski günlerden yeni sorunlardan konuşmaya başladınız. Gerçi konuşacak öyle fazla bir şey yoktu, konuşulması gerekenler de hızla eskimişti zaten. Son seçimler geride kalmış, yitirilen bir oda seçiminin sabahlara dek süren kulisleri, liste savaşları unutulmuştu bile. Pek anlaşılamayan nedenlerle İnsan Hakları Derneği'nden de ayrılmak zorunda kalmıştın. Özel hayatınsa tam anlamıyla belirsizliklerle doluydu. Öyle sanıyorum ki kolay çözülemeyecek sorunlarla kuşatılmıştın ve çaresizdin. Bir yerde oturup içki içmeyi teklif ettin arkadaşlarına her zamanki gibi, yapılacak daha iyi bir şey olmadığına göre en iyisi içmekti. Tavukçu'da içmeye karar verdiniz, uzun bir zamandır uğramadığınız bu mekan belki rahatlatabilirdi seni. Hiç kimsenin beklemediği bir sessizlik ortamında kendinizi rakıya vurdunuz. Sen herkesten fazla içtin, şaşırtıcı bir şekilde içine kapandın. İstediğin bu değildi ama derin düşüncelere daldın. Arkadaşların kafandan geçenleri sormaya cesaret edemeyip, merak ve kuşkuyla izlediler seni. Bir-iki kez güncel bir sorunu, örneğin TKİ'nin özelleştirilmesi konusunu tartışıp havayı değiştirmek istedilerse de bunu başaramadılar. Özelleştirme gibi TMOB'un yeniden yapılandırılmasıyla ilgili her zaman duyarlı olduğun konu da hüzünlü havayı değiştiremedi. Laf dönüp dolaşıp Ulaş'a gelince gırtlağını sıkan dünyadan fazla uzaklaşamayacağını anladın. Ansızın ağlamaya başladın, zaten sıksık ve nedensiz yere ağlıyordun son zamanlarda. Yeni alışkanlıklar kazanmıştın, bu alışkanlıklardan yalnızca biriydi nedensiz ağlamalar. Bir de olur olmaz yerde bir türkü tutturuyordun, ölümü çağrıştıran bir türkü. O gece nedense türkünün ezgisine, sözcüklerin seni çeken büyüsüne tutunmak istemedin. Oysa Etibank Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya başlamış, ikinci evliliğini yapmış, kendine değişik ilgi alanları da bulmuştun üstelik. Poker oyunu son zamanlarda keyif aldığın bu yeni alışkanlıklardan biriydi. Belki bir iki el poker oynamak işe yarayabilirdi. Lokanta çıkışında bir arkadaşınızın evinde bir süre poker oynayıp içkiye devam ettiniz. Artık sabahlayacağınızı sandığınız bir sırada birşeyler unutmuş, bir buluşmayı sonradan anımsamış gibi ansızın yerinden kalktı. Belki de yeni evliler için zamanın oldukça geç olduğunu düşünüp, evde bekleyeni daha fazla bekletmemek için o kafayla direksiyonun başına geçtin. Ama bu ilk geç kalışın değildi ki Nadir, ayrıca seni bekleyen yalnızca Feride değildi ki, sen anımsayamamış olabilirsin o gün Nazan'ın doğum günüydü ve konuşulmayı bekleyen bir Ulaş sorunu vardı ortada. hızla vitesleri değiştirip gaza bastın, belki de hiç unutmamıştın da artık defteri kapatmanın zamanı geldiğini düşünüyordun.

Birbirlerini tanıyan, zaman zaman uzaktan sessizce selamlaşan bir cenaze töreninin kalabalığını oluşturuyoruz. Senin cenaze törenindeyiz; yüzlerini unuttuğumuz insanlar adreslerini bilmediğimiz yerlerden koşup gelmişler şaşırtıcı bir şekilde, ne kadar çok dostun (dostumuz), ne kadar çok düşmanın (düşmanımız) varmış ve ne kadar da çokmuşlar! Aslında bizim karşılaşmamız bu; yıllardan sonra seninle birlikte ODTÜ'ye, Mamak'a, Maden Mühendisleri Odası'na, İnsan Hakları Derneği'ne, Çağdaş Hukukçular Derneği'ne, başka mekanlara ve yoğun yaşanmış günlere dönmek, sonra yeniden birbirimizden uzaklaşmak, kendi yollarımızda yürümek ve belki de bir başka ölümde yeniden buluşmak için buradayız. Tabutunun önünde geçmiş zaman dilimlerine döndükçe senin örgütçü yanını, inişlerle çıkışlarla dolu hayatını anımsıyor, belleğimiz tazelendikçe hüzünleniyoruz. Nasıl bu kadar dikkatsiz olunabilir, diye soruyoruz birbirimize, belki sormuyoruz da bu kötülüğü bize nasıl yapabilmiştin gibisine soru soran gözlerle bakışıyoruz. Geçerli bir neden arıyoruz, anlamlı bir neden bulsak sanki kaza sonrasına taşıyabileceğiz seni; ertesi güne taşıyıp Ulaş sorununu bir sonuca bağlayabilecek, Nazan'a dönmeni sağlayıp bizim de canımızı sıkan açmazlarından bir çıkış yolu bulabilecekmişiz gibi. İlle de bir çıkış yolu bulacaksak, Nazan'la birlikte gittiğiniz psikiyatristin söylediklerine kulak verebiliriz. Bir de o tuhaf raslantılara tabii. Kaza gecesi, yani 19 Haziran 1991 de Nazan otuz beşinci yaş gününü kutlacaktı, eğer bir demet papatyayla kapısını çalan olursa. Bir başka hesaba göre ölümünü izleyen kırkıncı gün evi terkedişinin ikinci yılına rastlayacaktı. Aynı tarihlere rastlayan ve Nazan'ın hayatında önemli dönüm noktası olan bu olaylar ister

Hayati Baki

ölümün ve aşkın işareti*

yüzümü ötelerde bıraktım
bir dağ yamacında yanık bir seste
bir ırmakta yunup öyle bıraktım
kuşların içinde: dışarda

bir başka yüze taşıdım bir başka ülkede
öğrendim yeni yüzümü yabancı yüzlerle
ardından resmini çizdim unutuşun
taşlara
  ağaçlara
    köpüğüne denizlerin
alıştım her ülkede her yüze

kimileyin konuştum yüzümle
soru sordum yanıtladım ağaran şafağı:
herhangibir insanın yüzü gibi korkak ve cesur
acılarla kardeş yüzümle

ey yüzüm öğrencisi ve öğretmeni hayatın
ölümün ve aşkın işareti
karangu bir yazı'nın: çünkü,
adı su olan sulardasın ey yüzüm

kuşların içinde: dışarda,

* Promete yayınları arasından çıkacak olan 'sonrasız dönüş yalnızlığı' adlı kitabından.

---

istemez dikkatimizi çekiyor. Nazan'la senin aranda bir başka ilişki kurmak için zorlanıyoruz. Belki bir zaaf ama bu mistik bir dünyanın etkisinden büsbütün kopamadığımızı anlıyor ve sarsılıyoruz. Senin ölümün Nazan'ın yeniden doğuşunu, kırkın ise Nazan'ın yeni başlangıçlarını simgeliyor. Başka "neden"lerimiz ve "yanıt"larımız da var ama bizi en çok sözkonusu tarihler arasındaki tuhaf ilişki sarsıyor. Geriye ileriye gidiyoruz, hesaplamalar yapıyoruz sana daha yumuşak, daha ölçülü, daha bir acıyarak yaklaşmamız için. Bizim de bir tür günah çıkartmamız, Nazan'ın yeni başlangıçları için bunun gerekli olduğunu düşünüyoruz. Sana kızıyoruz, Ulaş'a ve geride bıraktıklarına acıyoruz, biraz muhafazakarız, biraz da haklıyız.

Çocuğun adı Ulaş, bilgisayarla oynayan, Iron Maiden dinleyen küçük bir adam olarak göz önüne getirilebilir. Bundan önce, yani yağmur çiselemeden, topluluk tabuttaki adamı son yolculuğuna uğurlamadan önce. Oysa şimdi yağmur çiseliyor, Etibank Genel Müdürlüğü'nün önünde abartılı bir sessizlik içinde cenaze topluluğunu oluşturuyoruz. bir arkadaşın kısa, etkileyici tümcelerle senin yaptıklarından, özlemlerinden söz ediyor. Herkesin başı eğik, kadınların gözleri nemli, erkekler de kendilerince ağlıyorlar, en çok Feride ağlıyor, seni en geç tanıyan, topluluğumuza en son katılan kadın tabutuna sarılıp ağlıyor; bizim için anlamlı olan bu töreni provake etmekle görevli sanki! Bir an için Nazan'ın Feride'nin yanına gidip sakinleştirmeye çalışacağından korkuyoruz. Nazan bu "hep verici" dediklerimizden; kocasının kahvaltı masasını eksiksiz hazırlayan, ona iki fakülte bitirten Nazan usulca Feride'nin yanına sokulup da ona sarılır mı sarılır! Oysa Nazan bulunduğu yerde olabildiğince metin, siyah gözlüğünün gerisindeki gözleri belki nemli ama ayakları yere sağlam basıyor, "hep verici" dediğimiz biri için fena değil bu dinginlik; insan haklarını savunan ama kendisinin evdeki-evlilikteki haklarına duyarsız kalan kocasını ve ilişkilerini yıllardır hiç sorgulamazken, şimdi bir ölüm karşısında, eski kocasının tabutu başındaki dinginliği hiç fena değil. Aslında Nazan'a hem kızmalıyız hem de kutlamalıyız. Bir dönem hayatında yalnızca yığın-

Kemal Gündüzalp

ÜŞÜMÜŞ BİR GECE YÜREĞİ*

I.
Büyüyen bir yalnızlıktır yine kalan
ısıtamıyor avuçlarını yüreğinin kanı.
Ne uzun yollar yürürmüş, hiç anlamadan
sanki gelecek varmış, beklemesin boşuna
yetinsin gidilecek yerlerin güzelliğiyle.

Yenilgileri eşitsiz silahların suçu muydu
utkulara özlemli yalnız bir savaşçının ?
Savaşları sonunda gelen barış mıydı
hep silahşörlükte gözü, hâlâ kılıç taşıyor çünkü
yiğit olanlar kazansın diye kavgayı belki.

II.
Çay saati, ara ver; kanlanıyor işte gözlerin
kanlı bıçaklı bir aşkın resmidir çizilen.
Haydi uyu artık, terleme geceyarıları
yorgunluklar çıkmıyor, yüzünde izleri var
ölüme mi susadın, şair olacaktın hani?

III.
Üşümüş bir gece yollarda, buz tutmuş ayakları
ellerini tut, yoksa düşecek Emine abla...
Ateşler içinde yanıyor, bağırdı sabaha dek
duymuyor hiç kimseyi, gözlerinde ölü bakışı
gülmek yakışırdı yüzüne, ısınsaydı yüreği.

Sayıklamadı hiç; ne bir ad,ne bir anı
su istedi yalnızca, sanki içi yanıyor...
Donmuş bir gece, durup dururken yani
ne yapsam, ölecek mi dersin Ahmet abi?
-Kucakla kardeşim, ısınıp yaşayacak sevginle.

Ankara, 22 Aralık 1984

* Promete yayınları arasından çıkacak olan 'DÜŞ YORUMCUSU' adlı kitabından

---

ların dünyasına yer olan adamdaki "ben" bilincini bilerek ya da bilmeyerek geliştirdiği için kutlamalıyız, psikiyatristinden kayıp on yılını istediği için de kızmalıyız. Gerçekten de çok iyi bir buluşma bu cenaze töreni, E-5'te meydana gelen kaza herkesin kendisini sorgulaması için iyi bir fırsat. En azından Nazan için, bir zamanlara neredeyse hayatının tek anlamının örgütlemek olduğu düşünülebilecek adamdan fiziken de kurtulması için tarihi bir fırsat. Nazan'ın o her zaman tek taraflı bir özveriyle ayakta tuttuğu evlilik kurumundan kopması için. Böylelikle kayıp on yılını psikiyatristinden istemesine gerek kalmayacak, bir on yıl daha kaybetmesini önlemek üzere düzenlenen seanslarda zaman geçirmese de.

"Bulamazsın ne başka bir deniz / ne başka bir ülke / bu kent peşini bırakmaz senin," demiş bir şiirinde Kavafis. Aradığın başka bir deniz mi yoksa başka bir ülke miydi? Başka bir kadın mı yoksa başka bir dünya mıydı? Kimbilir belki de ne aradığını hiçbir zaman bilemedin. Her adımda çevrenden, geçmişinden biraz daha koptun ve anne-eş kadın imgesi peşini bırakmadı senin. Nereye gittinse bir gölge gibi izledi seni vicdanın, ne yaptınsa adım adım. Bir defteri kapatmanın zamanı

Ergül Çetin

KAĞITTAN KALE*

günün tadı yok
dağılıp gitti avuçlarımda
kırık sevda sözleri, gücenmeler...
ne acemilikler paylıyor beni
ne günübirlik dost sohbetleri
düşlerimde dağılıp bozulan bir gerçek,
her gün yıkılıp kurulan bir kale,
bir bu paylıyor beni işte,
surların üstünde yüzen kederli bir ay,
ve tek bir askerim yok
mazgalların ardında nöbet bekleyen
kale kapısı demirden
gururun kollarını indirdim içerden
son sözlerimi söyledim
ve şiir iksirini içtim
ince bir zehir halinde
yükseliyor beynime şiir,
bulandı renkler
eskisi gibi zinde değilim artık
yalnızlığımsa düğümlü bir engerek
ne sen çözebilirsin bunu
ne çözülmesi gerek.

ben kağıttan kalesiyim görkemin.

* Promete Yayınları arasından çıkacak olan 'YENİLİKLER' adlı kitabından.

---

geldiğinde, belki de artık daha fazla direnmenin anlamsız olduğunu düşünüp direksiyonu sola kırdın. Gırtlağını sıkan suçluluk nöbetlerini daha ne kadar sürdürebilirdin ki? Herkesi, her şeyi protesto edip kendini ve bizi başka nasıl cezalandırabilirdin ki, direksiyonu bir kez daha sola kırmaktan başka! Haftalar önce, önceki gün, hatta dün aklımıza bile gelmeyen şeyleri düşünüyor, akıl almaz yargılara varıyoruz Nadir. Belki de işte bu yüzden ölmenin tam zamanıydı. Hem de ne ölüm; art arda içilen rakı kadehlerinin ardından belleğin uyuştuğu ama geçmişin siperde beklediği bir sırada E-5'te sinyalsiz sola dönmeye çalışmak, derin bir uykuya dalar gibi ölmek, ölüvermek. Tanrı bilir, belki de o zaman mırıldandığın 'odam kireçtir benim'le başlayan türküyü mırıldanıyordun yine. Dikiz aynasında farketmediğin otobüs yüz, yüz yirmi, yüz otuz kilometre hızla arabana yaklaşıp bindirdiğinde son kez gülümsedin ve pencerenden fırlarken gülüşün biraz Nazan, biraz Feride, biraz da Ulaş doluydu. Her ad biraz geçmişindi, biraz ütopyandı, biraz da ölümündü. İyi bir ölümdü seninkisi; alkolle gelen ölüm her şeyi, herkesi silip atacaktı, karakolu dolduran yakınların ertesi güne yeni sıfatlarla başlayacaklardı. Zincirlerinden kurtulmak ve kurtarmak için iyi bir zamanlamaydı; "ideolojik bir deprem"in yaşandığı günlerde mevcut ilişkiler içerisindeki yeni alışkanlıkların da gözden geçirilmesi için iyi bir ölümdü seninkisi!

Heyecanlı ses tabuttaki adamın arkasından dokunaklı konuşmasını sürdürüyor ve ilgi odağımız sürekli değişiyor: sık sık arkadaşlarla göz göze geliyoruz, bir an bakışıp Nazan'a kaçırıyoruz gözlerimizi, ondan Feride'ye, her ikisinden tabutuna, oradan Ulaş'a dönüyoruz. Ulaş annesinin elinden tutmuş tabutuna bakıyor, belki de "yol benimdi" diyen otobüs şoförünü aklına getirip kızıyor. Çocuğun adı Ulaş, Che gibi vurucu, türkülerle, özlemlerle, uzak-yakın anılara götüren çağrışımlara açık bir ad, çocuğun adı Ulaş ve tabuta ağlamadan baktığına bakılırsa sorumluluğunun farkında. Ulaş bilgisayarla oynayan, Iron Maiden dinleyen küçük bir adam olarak da göz önüne getirilebilir. Ama bundan önce, yağmur çiselemeden, tabuttaki adamı son yolculuğuna Dörtyol'a

Yavuz Yıldırım

küçük sözler

- Hülya için -

ölür akşam yuvasında bir anahtar hazır tutar kapıları
kan tutmaya başlar alnı ortasında yüzüm, küçük sözler
ölür akşam yalnız döndüğü evin aynasında. en son kendi
kanını görür, kesilir sular. bir ses getirir ölüm
derinleşir, zıplar çarparak unutkan bellek
ah! böyle bırakır bir alnı böyle ki suyu düşün artık.

akşam anahtarı üzerinde unuttuğum kapı
aklım, beynimin dibinde bir cadde, yaşadığım şehir
ölür akşam. derinleşir, zıplar çarparak unutkan bellek
dolaşır bir kurtarılmış bölgeyi yüzleşir, şiirler bırakır,
derin, dipsiz bir kuru göl uğuldar, yutar bir aşk kendini
ah! böyle bırakır bir alnı böyle ki suyu düşünme artık.

sabah ısrarla içini alır gecenin tartışır mucit,
müneccim ve lekesiz sular / küçük sözler üzerinde uyanır
çocuklar. o kaşsız kirpiksiz yüzünü bulur, gösterir su kendini
sabah. kendine bir yer, bir gayya bulur, ağlanır orda unutkan bellek
ah! böyle bırakır bir alnı böyle ki yüzümü birlikte görebiliriz.

yaz. 1992/ankara.

---

uğurlamak üzere insanlar toplanmadan önce. Oysa şimdi her şey çok farklı; yağmur çiseliyor ve hiçbir şey şimdiden önceki gibi değil, Ulaş bunu bilmiyor, belki seziyor ama öğrenecek. Birlikte öğreneceğiz hayata yeniden başlamaların o kadar kolay olmadığını; bir kez tercih yapıldığında bağlanılan düşüncenin çekim alanından o kadar kolay kurtulunamayacağını birlikte öğreneceğiz de bir teselli bulacağız psikiyatristin yaptığı "kaza, gizli bir intihar isteğinden kaynaklanmış olabilir" değerlendirmesinden. İnanmak istemediğimiz bu sözlere kulak vereceğiz de "yol benimdi" diyen uzan yol anarşistini böylelikle affedebileceğiz belki de.

O gece çok içmiştin Nadir, sanıyorum hayatının açmazını yüreğinde iyice duyumsayıp her zamankinden fazla içmiştin. Hızla vitesleri değiştirip gaza bastın, E-5'te dönülmemesi gereken bir yerde sinyal vermeden sola dönmeye çalıştın, belki de artık bir defteri kapatmanın zamanı geldiğini düşünüyordun. Geriden hızla yaklaşan yolcu otobüsü yüz otuz kilometre hızla arabana bindirdiğinde son kez gülümsedin ve pencerenden fırlarken gülüşün biraz Nazan, biraz Feride, biraz da Ulaş doluydu. Her ad biraz geçmişindi, biraz ütopyandı, biraz da ölümündü. Geride iki eş, bir çocuk, siyasetten, Oda'dan, Dernek'ten bir sürü dost-düşman bizi bırakıp işte gidiyorsun. Bizde gidenin ardından kötü konuşulmaz, kötü yazılmaz, bazılarımız bunları kafalarından geçiriyorlar Nadir, n e k a d a r t u h a f b i r y a z g ı diye düşünüyorlar da ş i m d i d e ö l ü m ü n a y d ı n l a t ı y o r y o l u m u z u diye mırıldanıyorlar belki de benim gibi.

Haziran/1992

Halil Gökhan

SAAT (1992 O.Murat Arıburnu Sinema Ütopyası İkincilik Ödülü)

O sıralar, bir çalar saat hurdalığında bekçiydi. Onu hep bidonun başında, elinde bir fotoğrafa bakarken hatırlarım. Sonra çoğunlukla başını çevirir, gözleri bir kadını arardı, kızıl bir günbatımında.

Bir sulama kanalında ayakta yürümek, koşmak. Çoğunlukla kanalda su olmadığı zamanlar; buğday köklerinin buzlandırdığı, karayosunla kaplı kanal yüzeyine kulağını dayayıp, çok ötelerde bahara doğru açılacak beton kapağın serin uykusunu dinlerdi.

Sonra nadasa terkedilmiş bir tarlada dev bilyalar arasında bulurdum onu. Yüzlerce bisiklet tekerleğinin ortasında, boynunda mor bir eşarpla, yüzünde kırmızı bir maskeyle... yağmurlu, gri bir günde kasabanın terkedilmiş, yarı yıkık istasyonunda sarı, muşamba yağmurluğunu giymiş, beklerken. Derin bir çukurda, kırdığı merdivenin üstünde otururken gülerdi. Kırmızı maskesini çıkarır, kırık burnundan soluyarak, bir şişenin içine başı dönesiye kadar üflerdi. Dev bir balon olurdu şişe. Yükselir, eşarbı sarı karlı dağların üzerine bırakır, bir kuşa dönüşmesini izlerdi.

Her sabah onu ben uyandırırdım. Dev sinema afişleriyle kaplı duvarlarına bakardım, uyanmasını beklerken. Sobayı yakar, boya kutusunu ısıtırdı. Çoraplarını giyerken ben denizyıldızı odasına girerdim. En büyük deniz kabuğunun sabah uğultusunu dinlemeden odadan çıkmazdım. Yeniden onun odasına girdiğimde sarı yağmurluğunun kollarını sıvamış olur, soba borularını sırtlanır ve gitmeye hazır olduğunu söylerdi. Öteki evine... soba boruları olmayan, duvarları afişlerle kaplı bir başka eve ve başka evlerde onu uyandırmaya. Onu bir harabeler kasabasında, herhangi bir sabahta, daha doğrusu her sabah ben uyandırırdım.

Kanal boyunca, kamışların, yüksek otların fotoğraflarını çekerdik. Dirsek veren bir kanal boyunda makinayı yere yaklaştırır ve ufukta bir noktada iki yakası birleşen kanalın resmini yakalardı. Akşam eve dönerken köpeklere yakalanırdım. O uzakta durur, sırıtırdı. Elindeki makasla küçük afişleri kırpar, eve varasıya yollara serperdi. Kolları diş izleriyle, ısırıklarla doluydu. Geceleri odası köpeklerle dolar, taşardı. Aldırmazdı buna.

Bir yeraltı odasında, birbirinin aynı olan yüzlerce köpek başı heykelciği, denizyıldızı ve telefon kabloları içinde ölü bulundu.

Birkaç köpek havlamıştı sabaha kadar. Uğultularını işiten bekçiler yavru bir köpeği izlemiş ve yeraltı odasındaki cesedi bulmuşlardı.

Onu uyandırmanın artık olanaksız olduğu ertesi sabah, yeraltı odasına girdiğimde köpeklerle karşılaştım. Bu kez dosttular. Bir dehlize doğru çektiler beni. Saatlerce yürüdüm. Tam bir gün sonra yeraltı odasına geri dönerek başka bir kapıdan girdik. O, elinde bir çalar saat bana bakıyor, sırıtıyordu. İnanamadım. Ölmemişti. Saati kurcaladı ve kurdu. Sesi çok kısıktı. Bir haftadır beni beklediğini söylüyordu. Bir hafta sonra son kez çalacaktı. Bir hafta zamanım olduğunu söylüyordu. Saat çaldığında yok olacaktı. Bir hafta sonraya kurulan çalar saati saklamamı salık vererek elime tutuşturdu. Çalmadan önce saati kaybetmemem gerektiğini, bu bir hafta süresince, beklenmedik erken ölümünün yerine getirmesini önlediği bazı işleri, dava ya da hesapları göreceğini söyledi. Odadan çıktığımızda gün ağarıyordu. Ağaca dayanmış bir motorsiklete binip demiryolu üzerinden giderek kasabadan uzaklaştık.

Bir gün sonra onu deniz kıyısına bırakıp yürüyerek geri döndüm. Son olarak saatin çalacağı günü mutlaka beklememi, yoksa zamanın ikiye bölüneceğini, iki dilimden birinde kaybolacağımı, diğerlerindeyse büyük olasılıkla ölü olacağımı söyledi.

Yıkık istasyona gittim. Bir zamanlar bekleme salonu olan odaya girdim. Çalar saati bir köşeye yerleştirdim ve tam karşımdaki duvarın dibine bir ateş yakıp saatin çalmasını beklemeye başladım.

Birdenbire yağmur başlayınca ateş söndü. Saatin üzerini örttüm. Islanırsa bozulup çalmayabilirdi. Şiddetli bir ruzgârla odanın içinde ne var ne yok hepsi havalandı. Saati sımsıkı tuttum. Yağmurun peşinden müthiş bir sıcaklık bastırdı. Uykuya daldım.

Sırtımda bir acıyla yerimden sıçradım. Sırtımı verdiğim duvardaki tuğlayı dışardan biri sökmek için içeri doğru itiyordu. Saate yapışmak için el yordamıyla uzandım. Henüz sabah olmamıştı. Uyurken saat elimden kaymış, düşmüştü. Yerde ellerimi gezdirdim. Saat yoktu. Oda içinde koşma-

Kaan İnce

SİMYA

Yaş fışkıran camda çözülür saçların örgüsü, geceyi bekler tek kişilik pastel gölge, yüzünde kırışık kağıt parçaları, barut kokusu. Bacalar: Çatılarda faltaşı gözler. İşte silkiniyor kaçamak bakışlarda ölüm, sabah sisinde kömür cesetleri. Düş çiğniyor kalem ısıran çocuk, eriyor metal heykeller. Güz tınısı: Yılların duruşunu alın çizgilerinde saklayan sevincin yankısız çığlığı. Dönence açısıyla kırılır yüzün saatlere vurur. Unut duyduğun sessizliğin kumanyası terkedişleri. Kir tutar zamanın çark dişlisi. Hız tarihte seker. yara kalır öpücükler dudak kenarlarına. Yalnızlık: Düş orucu. Uçurum suyunu içer mi gece? Simya... Uygunadım dalgalar... Sehere...

---

ya başladım. Bir masaya çarpıp tökezledim. Gökyüzüne baktığımda bir tavan gördüm. Yıkık istasyon binasının tavanı çökmüş bekleme salonunda olmadığımı anladım. Uyurken yer değiştirmiş olmalıydım. Saat bir başka odadaydı. Elim masa üstündeki fenere uzandı. Yaktım. Duvarlarda ışığı gezdirdim. Afişler. Kanal fotoğrafları. Kapıyı aradım. Odanın kapısı yoktu. Derken fenerin ışığı, odanın köşesinde, tavandaki bir kapağa yükselen bir merdivende gezindi. Merdiveni çıkıp kapağı açtığımda oda aydınlandı.

Kapak bir demiryoluna açılıyordu. Dışarı çıkıp çevreme baktığımda bildik bir yerde olmadığımı anladım. Gidilebilecek iki yön vardı. Yıkık istasyonu bulmalıydım. Saat onun bekleme odasında duruyordu. Bir uğultuyla irkildim. Büyük deniz kabuğunun uğultusu arkamdan geliyordu. Uğultuya doğru koşmaya başladım. Koşarken taşlara çarpıyor, düşüyor, tekrar kalkıp demiryolu boyunca koşmaya devam ediyordum. Uzun bir süre sonra raylar küçük bir gölde sona erdi. Gölün karşı kıyısında raylar devam ediyordu. Kıyıdan koşmaya çalıştım.

Yarım bir çemberi andıran kıyı boyunca koştukça devam eden raylar da benden aynı hızla uzaklaşıyordu. Göl kıyısı gerçekte bir yanılsama girdabıydı. Koştuğum demiryolu ise girdaba giren yoldu.

Durdum. Raylar da durdu. Arkamı dönüp geri geri yürümeye başladım. Bu kez raylara yavaş yavaş yaklaşmayı başarmıştım. Raylara ulaşınca yeniden, ulaştığım demiryolu boynca koşmaya başladım. Uzun dakikalar sonunda bir vadiye inmişti demiryolu.

Vadinin kıvrılan kenarında yıkık istasyonu buldum. Demiryolu istasyonun kenarında sular altında kalmıştı. Sandal kalın bir urganla bağlanmıştı istasyonun rıhtımına. Kürekleri yerinde yoktu. Bekleme salonuna açılan kapısız eşikte onun gölgesi vardı. Saat içeride olmalıydı. Belki çalmak üzereydi, bilmiyordum. Ondan önce ulaşmalıydım. Görmesi gereken dava ya da hesaplardan biri de bu olabilirdi. Saatin vaktinde çalmasını engellemek. Saatin çalışını dinlerken o burada olmamalıydı. Onu saatin yanından, istasyondan uzaklaştırmalıydım.

Suya girdim. Yüzerek sandala ulaştım ve tırmandım. Sandalı istasyona çekip rıhtıma çıktım. Odaya girdiğimde merdiven başında buldum onu. Merdivensiz tavansız odanın bir köşesine dayanmıştı. Yıkık çatıda, paslı bir çiviye asılı çalar saati göstererek sırıttı. Yağmur yağacak, dedi. Yokoluşumuz bir denizle etimize sarılacak!

Hayır! diye bağırdım. Bacaklarından yakalamak için atıldığımda bir kaç basamak yukarı kaçtı. merdivenin ilk basamağına basıp ellerimi ona doğru uzattım. Ben çıktıkça o da çıkıyor, benden önce saate yaklaşıyordu. Merdiven de bu arada uzuyordu. Oda, altımızda küçük bir kutu kadar kalmıştı ki son çıktığım basamağın kırılmasıyla yere düştüm.

Yerde gözlerim yarı kapalı, kapıya baktım.

Eşikte yüzlerce çift göz parlayıp sönüyordu.

Yüzlerce köpek.

Yüzlerce titreyen, kemikli sıcak gövde.

Baygın, uzandım.

Yüzlerce çalar saatin içindeki yüzlerce küçük çanın tokmakcıklarca dövülüp tınlamasıyla uyandım.

Bu kez gerçekten gitmişti.

Ağustos/1991

ŞİİRİN OLMAZLARI

Şükrü Erbaş

Şairi yazmaya sürükleyen, bireysel ve toplumsal pek çok neden vardır. Ancak şair hiçbir zaman, şu dört ana başlıkta toplamaya çalıştığımız durumları bir öngörü olarak önüne koyup şiir yazamaz: 1- Sipariş üzerine, 2- Birilerini bir konuda bilgilendirmek için, 3- Ün, para ve saygınlık kazanmak için, 4- Evrensel olmak için.

Bu dört nedenden ilki üzerinde fazla durmaya gerek yok sanırım. Çağdaş şair -ya da gerçek şair- kendisine bir "ayak" verilerek şiir söylemesi istenen "halk ozanı" değildir. O aynı zamanda şeker kağıtlarına mani, yeni bir ürüne reklam metni, hafif müzik sanatçılarına şarkı sözü yazan da değildir. Çünkü gerçek şiir her şeyden önce şair için bir sorunsal oluşturan, yaşanmışlığı içeren bir durumun estetik kaygılarla disipline edilerek işlendiği, öz ve biçim bütünlüğü olan bir yapıdır.

Şiirin öğretme, bilgilendirme aracı olması konusunda gelince.. Şiir elbette insana ve dünyaya ilişkin pek çok bilgiyi içerecektir. Bu özelliği ile de öğretici, eğitici bir yanı bulunacaktır. Ancak burada kastettğimiz, şairin örneğin grizu faciası, Erzincan depremi, Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi bir konuda insanları bilgilendirmeyi bir amaç, bir öngörü olarak önüne koyup şiire oturmasıdır.

Bu ve benzeri olayları işleyen çok güzel şiirler yazılabilir. Bu şiirler, dokusunda olaya ilişkin pek çok bilgiyi de içerecektir. Ancak bu bilgi, o şiirin doğrudan amacı olmadığı gibi, bilimsel bilgiden de haber niteliğindeki bilgiden de çok farklı, onun alanından çıkarılmış, şiirsel imge ile estetize edilmiş bir bilgidir. Bir başka ifade ile şairin bile yazılma sürecinde nasıl ifade edileceğini önceden bilemediği, psikolojik bir süreçten geçerek şekil almış, dile gelmiş ve beylik bir benzetmeyle "çaydaki şeker gibi tadı alınanan ancak görülmeyen" bir "bilgi" olmuştur. İşte tam bu nedenle ne söyleyeceğini ana hatlarıyla bilse de nasıl söyleyeceğini bilemediği bir konuda şairin insanları bilgilendirmek için bir peşin hükümle yola çıkması mümkün ve doğru değildir.

Ün, para ve saygınlık kazanma dürtüsü ise olsa olsa şiire yeni başlayan gençler için bir "çocukluk hastalığı"dır. Ülkesinde ve dünyada isim yapmış, saygınlık kazanmış şairlere bakarak yalnızca böyle bir dürtü ile şiire "soyunmak", insani bir boyut taşısa da bilinçsizlikten başka birşey değildir. İnsan elbette yaptığı, ürettiği değerlerle bir saygınlık kazanmak, beğenilmek, övülmek isteyecektir. Bu, insan doğasının en hoşgörüyle karşılanacak bir zaafı, gerçeği, hatta gereğidir.

Ancak tüm bunlar -ün, para, saygınlık vb.- şair ve şiir için bir sonuçtur, hedef ve neden değil. Gerçek şiir hiçbir zaman şairin ömrüyle sınırlı bir etkinlik değildir. O yazarken güncelin üç boyutlu bir zamanını mekân tutmuştur. Yaşarken yaptıklarının farkında olunmasını ve değerinin bilinmesini istese de, geçmiş ve gelecek kaygısını içeren bir kavrayış için ün, para, saygınlık çok küçük hedeflerdir.

Fahrettin K. Nitter

KIRSAL SORGU

"gizli" diye geçmişti kayıtlara
öncesi kendi söylencesiydi

ucuz bir yitirişti bu kentte
kırsallığını onarmak
ömrü kendi dönencesiydi
kendi suçuydu ölümü özlemesi
bir sözüm yazgısını ak edecek
yitecekti sanrılı geceleri

sinir üstüne şiir, sonra
yaşam sinmişti üzerine

kekeme düşlü günlerdi topu topu
üstelik borç boğaza kadar cehenneme
tanrılar peygamberler hep
kız isteme gerekçesi

üzeri çizik şimdi
ölüm öncesi ifadesinin

Evrensellik konusu, bir söyleşide bir şair arkadaşa yöneltilmiş bir soruydu: "Şair evrensel olabilmek için ne yapmalı; aşk, ölüm, yaşam gibi evrensel temaları mı işlemeli, yalnız kendi iç dünyasında olup bitenleri kendince söylemesi yeterli mi?" Aşağı yukarı buna benzer bir soruydu. Kuşkusuz evrensellik, sanatın genel ilkelerinden birisidir. Şiir, resim, müzik vb. sanatlar için sanat düzeyine ulaşmış olmak elbette evrensellik düzeyine ulaşmayı da içeren, kendiliğinden bir sonuçtur. Şiire konu olan iç ya da dış gerçeklik, şairin içinde bulunduğu aile, kent, yöre ve ülkenin ırasını ve motiflerini kaçınılmaz olarak taşıyacaktır. Daha doğrusu taşımalıdır. Ancak bu gerçeklik -aile, kent, yöre ve ülkeye ilişkin bu tikel durum- şiirsel imgeye dönüşürken kaçınılmaz olarak tümel ve giderek evrensel bir kapsayıcılık özelliği taşımak durumundadır. İnsani olanla doğanın ve yaşamın genel yasaları Tibet'te de, Patangoya'da da değişmez. Ölüm, sevgilinin terkedip gidişi, doğal ya da sosyal bir yıkım karşısında duyulan acı; rengi, tonu ve dile gelişi nasıl biçimler alırsa alsın aynı acıdır. önemli olan kendi gerçekliğini, şairi söz söylemeye götüren öznel durumu, öznel bir söyleyişle, ama o öznel durumun çerçevesini kırarak genel bir nitelik ve çizgiye oturtarak söylemektir. Bu çizgi insanî ve evrensel olana, dolayısıyla sanatsal olana götüren çizgidir. Eğer böyle olmasaydı, tüm büyük sanatçıları başka ülkelerin insanları anlamazdı; ya da tüm büyük sanatçılar dünyanın bütün ülkelerini, insanlarını ve yaşama tarzlarını görerek ve bilerek yazmak zorunda kalırlardı.

Özetle, hemen her konuda olduğu gibi şiirde de sonuçları neden gibi görerek hareket etmek, kişiyi hiçbir zaman o sonuca -konumuz özelinde şiire- ulaştırmayacaktır.

ŞİİR OKUMAK

Ece Korkut

Gerçekleşme düzeyinde sınırlı sayıdaki dil göstergelerinin kullanıldığı şiir ile düzyazı, aynı maddeyi birbirinden oldukça farklı biçimlerde işler. Dili dikkate almadan, bir metne ilk kez baktığımızda bunun şiir biçimine uygun olup olmadığını hemen anlarız: Sayfa düzeni, boşluklar, kesintiler, alt alta sıralanmış çeşitli uzunlukta dizeler, çoğu kez dize başlarında büyük harfler, yer yer noktalama işaretleri... Şiir olarak algıladığımız bu metni bir kez okuduktan sonra, şiirselliği değil ama müzikselliği ayırdederiz, yani seslerin uyumunu. Bunun gösterilenle, anlamla hiç ilgisi yoktur, doğrudan gösterenle, yani sesbirimleri ile ilintilidir. Dolayısıyla hiç bilmediğimiz bir dilde duyduğumuz bir şiirde de müzikselliği yakalarız. Şiirselliği bulmak içinse o dili bilmemiz gerekir. Çünkü bu kez hem gösterenlerin birbirleriyle ilişkisini, hem de gösteren – gösterilen ilişkilerini yakalamak ve onları yeniden kurmak gerekir.

Şiir yazmanın güç bir iş olduğu bilinir. Öyleyse şiiri "okumak" da güçtür. Çünkü şiir çizgisel olarak yazılmadığından, onu bir düzyazı gibi çizgisel olarak okuyup çözmeye çalışmak da boşuna olur. Bir şiiri oluşturan her bir gösterge hem yanında bulunduğu göstergelerle dizimsel ilişkiler kurar, hem de metinde yer alan ya da almayan diğer göstergelerle dizisel ilişkiler içine girer. Yani dilde her zaman işleyen seçme, yerine koyma, çağrıştırma, birleştirme gibi işlemler şiirsel dilde büyük bir önem kazanır.

Bunun yanında, dilin alışılmamış bağdaşımlarla kullanılması, şaşırtıcı, heyecan verici, imgesel bir dünya yaratır. Ya da tersi bir anlatımla, şairin alışılmamış dünyası, onun beklenmedik, öznel bağdaşımlar yaratmasına yol açar. Göstergeler gerçek dünyadan (dil dizgesi ve algılanabilir dünya) olsa da, gönderge "gerçekdışı" dünyalara açılabilir. Böylece, öznel imgeler yaratılırken dil içinde özel ilişkiler kurulur ve kimi zaman, dil dil olmaktan bile çıkar, yani iletişimsel bir yanı kalmayabilir. Bazı gerçeküstücü şairler ilginç ve renkli buluşlarının yanında, şaşırtma işlevini bazan abartarak şiiri bir imge yağmuruna dönüştürmüşlerdir. Kuşkusuz şiirin düşle, bilinçdışı ve yaratıcılıkla bağlantısı çoktur ve yine şiir, yoğun, sanatsal bir anlatım biçimidir, az malzemeyle çok şey üretir. Ancak bu yoğunluk kapalılığı getirdiğinde, gizemin sınırını aştığında okuyucuyu dışarıda bırakabilir. Şairin dilde yeni baştan kurduğu ilişkiler, gizemi doğurur, ne var ki gizem, heyecan ve merak uyandırırken, kapalılık bu duygulara olanak tanımaz.

Anlam belirsizliği kuşkusuz her türlü dilsel iletişimde (dilde ekonomi, eksiltili kullanım gibi nedenlerle) ortaya çıkabilir. Sözlü iletişimde durum ve bağlam bu sorunu rahatça çözmemizi sağlarken, yazılı anlatımda kimi zaman yalnızca bağlam söz konusu olur, yani sınırları belli bir metin. Ne var ki, sözcüklerin oyunla, sanatla ve özgürce birleştirildiği yoğun ve çoğu kez karmaşık bir anlatım biçimi olan şiirsel dilde bazan metin de bu bulanıklığı yok etmeye yetmez. Ya da bir anlam bulanıklığı dağılırken bir başkası belirebilir.

Şiir düzyazıda sıkça başvurulmayan pek çok yineleme ve koşutluklardan oluşur. Düzyazıda ve sözlü iletişimde engelleyici ya da rahatsız edici olabilen yineleme şiirde neredeyse düzenleyici bir öğedir. Yinelenen şey her zaman gösterenin kendisi olmaz (dilbilim terimleriyle, sözcükbirimden daha küçük olan sesbirim, biçimbirim gibi öğeler), bazan gösterilen ya da gönderge, bazan da bir izlektir yinelenen. Gerçekleşme düzeyinde veya örtük olarak şiirde yer alan bu yinelemeler bir yandan bütünlüğü oluştururken, diğer yandan, müzikte olduğu gibi, bir ritm yaratır. Yaşamın da bir dizi yineleme olduğunu düşünürsek, şiir bu özelliğiyle Turgut Uyar'ın aşağıdaki dizelerinde görüldüğü gibi, dünya düzeniyle, canlı yaşamıyla bütünleşir.

oh dünya dünya dünya
biliyor musun
ağustos çok yakışıyor sana
(Büyük Saat, s.414)

Pek çok yinelemenin yer aldığı "Parlak ve kara" başlıklı şiirin bu son üç dizesinde

hem sesbirimsel yinelemeler, hem de bir göstergenin ardarda üç kez yinelenmesi söz konusu.

Murathan Mungan "Yazgı I" adlı şiirinde, yalnızlığı vurgulamanın bir yolu olarak yinelemeyi seçmiş.

insanlar
ya ölürler ya terkederler bizi
yalnızlık
yalnızca yalnızlık çizer kaderimizi
(Eski 45'likler, s.15)

Bu şiirde hem aynı sözcük aralıklı olarak iki kez yinelenmiş, hem de seçilen diğer göstergeler sessel bakımdan bu sözcüğü destekler nitelikte. Ayrıca şiirin bütününe bir düzen getiren başlığın da şiirle kurduğu ses (ve anlam) ilişkilerini dikkate almalıyız.

Bir gösterge yalnızca içinde bulunduğu dizede, yatay olarak değil, o şiirin ilk sözcüğünden son sözcüğüne kadar, yani dikey olarak da, pek çok sözcük ya da sözcükbirimle anlam bakımından çeşitli türden koşutluklar yaratır: Eşanlamlı, zıtanlamlı, değişmeceli kullanımlar gibi. Böylece her şiir, dil içinde ve dil dışında kurduğu yeni ilişkilerle tek ve ayrı bir sistem oluşturur. Dil sistemini kullandığı halde, bu sistemin içinde yeni ve yalnızca o şiirin sınırlarında geçerli olan ikinci bir sistem kurar. Elbette şiirin koşuk sanatı diye adlandırılabilen belli ayırıcı özellikleri ve bazı zorunlulukları vardır, ancak dil kullanım özgürlüğüne koşut olarak bu zorunluluklar da zaman içinde ya azalmış ya da biçim değiştirmiştir. Bu değişiklikler de en çok ölçü ve uyak düzeninde ortaya çıkmıştır.

Şairler kendi dünyalarını yaratır ve yansıtırken, kendi şiir kavramlarını ve kurallarını da yeniden yaratmışlardır. Ama yine de ortak ve değişmez olarak bir doğal dili kullandıkları için, her şiir evrenine bu ortak kapıdan girilebilmiştir. Buna bağlı olarak, bir şiiri okumak şairin "ne demek istediğinden" çok, şiirin "ne dediği" ile ilgilenmek, yani yeniden yaratılmış bir dili, değişmez ve ortak olan dil ile çözmek anlamına gelebilir. Çünkü şairin ne demek istediği bazan şairin kendisi için bile yeterince açık değildir. Dolayısıyla en iyi olasılıkla şairin kendisi yakından tanısak bile, bu onun yazdığı herhangi bir şiiri "çözmemiz" için sağlam bir veri olmayacaktır. Çünkü birçok şair ve kuramcının vurguladığı gibi, şair her zaman söylediği şeyi söylemez, ya da işaret ettiği şeyi göstermez. Kısacası bir şiir okuyucusu, şairin çok özel koşullarda oluşturduğu bir şiirin oluşum sürecine ve bir birey olarak o şairin dünyasına sızabilmeyi düşlemek yerine, şiirle başbaşa kalarak, şairin bile aklından geçmemiş yeni bir evren keşfedebilir (tabii dilsel çözümleme işlemlerine başvurarak).

Her insan bir dünyadır, denir. Her şair birçok dünyadır belki de. Hatta her bir şiir. Bu nedenle bir şiiri bir tek okuma biçiminden söz etmek güç. Düzyazıyı bir kez okuduğumuzda "anlayabiliriz", geriye dönme ihtiyacını hissetmeyebiliriz, ancak şiirin bir tek işleyişi yoktur; dil sistemini karmaşıklaştırması, bunun yanında dildışı gerçeklikleri de sarsması, değiştirmesi nedeniyle doğurgan bir metindir şiir.

Okumak, yazmakla karşılaştırıldığında edilgen bir süreçtir. Bir metin üreten kişinin, o metnin içinde yer alan her türlü düzenlemeden, seçimden, birleştirmeden sorumlu olduğu açıktır. Düzyazı ile aktarılan bir anlatının örüntüsü ne kadar karmaşık olsa da, çoğunlukla izlenebilir, anlaşılabilir, bir başka dile çevrilebilir, belki özet olarak bir başkasına aktarılabilir olma gibi niteliklere sahiptir. Bir de şiiri düşünelim: Hiç birine bir şiiri "anlatmayı" denediniz mi, ya da "özetlemeyi"? Olacak şey gibi görünmüyor. Birine bir şiirden söz etmek istiyorsak, onu olduğu gibi, bir sözcüğünü bile şaşırmadan aktarmaktan başka çaremiz yoktur; çünkü düzyazıdan farklı olarak, şiir anlatılamaz, aşağı yukarı benzer bir şekilde yinelenemez; orada hiçbir göstergeden vazgeçemeyiz, yerine

Vakit Yok Hüzünlenmeye
Şiirler
Ahmet Ada
Broy Yayınları

Öteki Krallık
Şiirler
Vecihi Sarısözen
Gece Yayınları

Cem Savran

TAŞRALI*

Kasabadan kente büyüdüm ben
Vurup topuklarımı üç kez toprağa
Çözülüp ayın yeninden
Kasabadan kente ben

Rivayete göre
Amcam/*komünist* kaymakamın ardından
Teneke çalmış
kasabadan kente
Yaşar Kemal bunu bir yerlerde anlatmış
Kalktım ben de büyüdüm kente
Rüzgârda haşhaşlar
Vururken birbirine kuru kafalarını
Ören bir kilisede çanlar
Yalarken paslı damaklarını

Kasabadan kente küçüldüm ben
Güneşi sağanak
Yağmuru sığınak
Bir kasabadan kente ben
O masalsı evi ardımda bırakarak

Kadirli 1992

* Promete Yayınları arasından çıkacak olan "KÜLDEN ADAM" adlı kitabından.

---

yaklaşık birşey koyamaz ya da sırasını değiştiremeyiz. Karmaşık denge hesaplarıyla inşa edilen bir şiirin bir tek göstergesini değiştirirsek, onu yıkıp yerine başka bir şiir koymuş oluruz. Çünkü o bir tek göstergenin değişmesi ile ses, biçim ve anlam ilişkileri, koşutluklar, yerdeşlikler, kısacası şiirin bütünü yeni bir değer kazanabilir, dengesini yitirebilir, farklı bir denge oluşturabilir, dolayısıyla o şiir olmaktan çıkıp başka bir şiire dönüşür. Ve o bir tek göstergenin değişmesi yeni bir "okuma" süreci gerektirir.

Bütün bunlar şiir okuyucusunun da, şairinkinin tersi yönde bir sorumluluğu üstlendiği gösteriyor. Okuyucu bir şiiri "her okuyuşunda" yeniden duzenlediği okuma işleminden , yeniden kurduğu diliçi ve dildışı ilişkilerden, yeniden giriştiği bolumlemelerden, şiire müziksellik veren tonlama ve vurgulardan ve yeniden oluşturduğu imgelerden sorumludur. Şiir bir kez okuyucunun eline geçtiğinde, şairin "ben"i artık okuyucunun "ben"i olmuştur. Ayrıca şiir doğası gereği çoğu kez kesintili bir yapı oluşturduğundan, bütünü yeniden oluşturmak okuyucuya kalır. Sonuç olarak kaygan bir zemin olan duygu evrenine yaslanan, benimsenmiş diliçi gerçeklikleri yeniden tasarımlama yürekliliğini gösteren ve dildışı göndergeleri, algılanabilir ya da kavranabilir dünyanın dışına taşabilen şiir sözkonusu olduğunda, ancak "çok yönlü", yani farklı aşamalardan oluşan "etken" bir "okuma" dan bahsedilebilir. İsmet Özel **Şiir Kitabı**'nda "Şiir okumak, insanların hayatında bir yer tutacaksa öğrenilebilir bir şey olmalı" diyor. Bunun içinse, çok şiir okumak, şiiri çok okumak ve özellikle dilin işleyişini iyi bilmek gerekli dayanakları oluşturacaktır.

AFORİZMA
VE GRAFFİTİ ÜZERİNE DEĞİNİ

Celal İnal

Özdeyiş: Aforizma olarak da bilinir. Bir düşünce, ilke ya da doğruyu akılda kalıcı bir biçimde aktaran özlü söz. Başlangıçta özellikle sanat, tıp hukuk ve siyaset gibi alanların kendine özgü yöntem ve ilkelerini ifade etmek için kullanılırdı. Terimi ilk kez Hipokrates hastalıkların belirtileri ve tanıları ile tıp ve iyileştirme sanatı üzerine önermelerden oluşan Aphorismi (özdeyişler) adlı yapıtında kullandı. Kitaba giriş niteliğindeki ilk özdeyiş şöyleydi: "Yaşam kısa, sanat uzun, olay ani ve tehlikeli, deneyim aldatıcı, yargı zordur. Hekimin gerekeni yapmaya hazır olması yetmez; hastanın, yardımcıların ve gerekli bütün dış koşulların özenle hazırlanıp uygun hale getirilmesi gerekir."

Özdeyiş terimi zamanla başka alanların ilkelerini belirten özlü ifadeleri de içine alacak biçimde geniş bir kapsam kazandı ve doğru kabul edilen bütün özlü önermeler için kullanılmaya başlandı. Günümüze vecize sözcüğünün eşanlamlısı olarak, özlü ve güzel söz anlamında kullanılmaktadır.

Bu metinde karşılaştırılmak istediğim düşünce yukarda Ana Britannica Ansiklopedisi'nde ifadesini bulan aforizmalarla graffiti arasındaki temel düşünce farklılığı üzerinedir. Bilim ve teknolojinin başdöndüren bir hızla gelişimi doğaldır ki, insanların günlük yaşamını da kolaylaştırıcı bazı olanaklar sunacaktır. Bunun kültürel yaşam üzerindeki etkisi ise; dün için karmaşık olan değerlerin bir çoğunun bugün daha rahat bilince çıkarılabilmesidir.

Gün geçtikçe karmaşıklaşan insan-toplum-teknoloji ilişkisi içinde yenilenmiş insan ya da yenilenmesi gereken insanı günün gereklerine uygun bir şekilde yeniden tanımlama zorunluluğu ortaya çıkıyor. Burda da yapılması gereken en yaşamsal sınıflandırma insanın bilgiye ilişkin tutumunda ortaya çıkıyor.

Artık seçim, bir yanda bütün temel geçerlilikleriyle kendini ortaya koyarak her yeni gelişme karşısında kendi temel ilkeleriyle hesaplaşmaktan ürkmeyen bilimsel bilgi ile daha çok an'ı kurtarmaya yönelik olan çoğu zaman da bilimsel bir bakış açısından yoksun, salt bilinçle örtüşmeyen bir tepkiden beslenen dogmalar ve basmakalıp bilgi arasında olacaktır.

Kültürel alandaki soysuzlaşma ve dejenerasyona bir örnek oluşturduğuna inandığım graffiti ve aforizma ilişkisi, çok yönlü bir şekilde incelendiğinde görülecektir ki, gündelik söylemimizde önemli bir yere sahip olan ve her biri tarihsel bir gerçeklikten beslenen aforizmalar, çoğu zaman tek sözcük çağrışımlı ve sorunlara onların gerektirdiği sorumluluktan uzak, alaycı ve dar boyutlu bir tepkiyle sınırlı kalarak yaklaşan graffiti karşısında daha ciddi ve sorumlu bir rol üstlenir.

Çünkü aforizmalar, *sorunların hepsini cevapsız bırakıp PROBLEMLİ yaşayan bir yurttaş* yerine insanı ilgilendiren hiçbir sorunun cevapsız kalmaması gerektiğine inanan insana karşı kendini sorumlu gören bakış açısını temel alır.

Murat Ercüment Modalı

KİM OLDUĞUN

Kim olduğunu
Ben bulmalıyım senden önce

Çingene sofrasında yıldız
parıltısından gümüş şamdan mı

Venedik varoşlarında
sarhoş mu sarhoş bir gemici feneri mi

Kim olduğunu
Ben bulmalıyım senden önce

Yüzyıllardır yasaklanmış nilüferlerin
el değmemiş melek tozlu avuçları mı

Kararmış sokak merdivenlerinde
sabahı bekleyen uykusuz bir zambak mı

Kim olduğunu
Ben bulmalıyım senden önce

Onsekizinci yüzyıldan sürülmüş
bir çalgının ince benliği mi

Kitaplar arasında unuttuğum
gül yaprağının altı çizili sözleri mi

Ayışığının altında
yeniden doğmak
Sessizce, fısıltıyla
Kızıl tenli bir kadından
Önemsizce ama ısrarla, çabayla, göbekbağıyla.

Şiirin İlk Atlası Metin Altıok *Şiir Üstüne Denemeler*
Sonrasız Dönüş Yalnızlığı Hayati Baki *Şiirler*
Düş Yorumcusu Kemal Gündüzalp *Şiirler*
Yenilikler Ergül Çetin *Şiirler*
Külden Adam Cem Savran *Şiirler*

ÇIKIYOR!

PROMETE

Promete Yayınları: P.K. 119 Yenişehir/Ankara